

**Eesti Keeletoimetajate Liidu
aastaraamat**

2018

Eesti Keeletoimetajate Liidu aastaraamat 2018

Tallinn 2019

Aastaraamatu väljaandmist on toetanud
Haridus- ja Teadusministeerium

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Aastaraamatu kolleegium:
Reili Argus, Egle Heinsar, Helika Mäekivi,
Küllil Pärtel, Riina Reinsalu

Peatoimetaja: Egle Heinsar
Kujundaja: Sirje Ratso
Kaanefoto: Shutterstock
Trükk: Grano Digital

ISSN 2674-1644 (trükis)
ISSN 2674-1652 (elektrooniline väljaanne)

Sisukord

Saateks Egle Heinsar	5
Kuus ja pool aastat hiljem. Asutajaliikmed meenutavad ja unistavad Egle Heinsar	7
Vabadus, vastutus ja risk. Mida tähendab ettevõtjaelu? Kristel Ress	16
KOGEMUS KÕNELEB Põgus tagasivaade käidud teele Valve-Liivi Kingisepp	20
TOIMETAJASEMINAR Toimetamine tõlkija vaatevinklist Marika Borovikova	34
AKTUAALSET 2018. aasta keeleteoimkonnas Helika Mäekivi	40
Vikipeedia keeleteoimetamistalgute algusest Ann Siiman	42
Keeleteoimetaja töökoormuse ja -tasu uuring Külli Pärtel	44
Kokkuvõtted 2018. aastal kaitstud lõputöödest Reet Hendrikson, Merily Šmidt	61
KROONIKA Keeleteoimetajate Liidu kroonika 2012–2018 Helika Mäekivi	63
Toimetajaauhind	68
EESTI KEELETOIMETAJATE LIIDU AASTARAAMAT 2018	3

SISUKORD

ELUST ENESEST

Punasest pastakast kodukontorini
Helen Kõrgesaar

70

Saateks

Egle Heinsar

liidu asutajaliige, juhatuse esimees

Mul on hea meel juhatada Eesti Keeletoimetajate Liidu seitsmes tegevusaasta sisse aastaraamatuga. Senise kuue tegutsemisaastaga on kogunenud meenutamist väärivat väga palju – kohane oleks isegi küsida, kus me enne olime ja miks varem aastaraamatut välja ei andnud. Alustamiseks aga on see aeg kindlasti hea, sest meie organisatsioonis on nii mõnigi asi paika loksunud, mõne asja puhul pääseme jalgratta leiutamisest.

Tahame aastaraamatus kindlasti jätkata mitme rubriigiga, mis selles numbris ilmavalgust näevad. Igal aastal tahame anda sõna keeleteoimetajatele ja nende õpetajatele vanemast põlvkonnast. Rubriigi „Kogemus kõneleb“ esimene pääsuke on Valve-Liivi Kingisepa tagasivaade oma tööelu hakule ja kõigele järgnevale.

Teiseks püsirubriigiks tahame kujundada „Toimetajaseminari“. On ju meil aastate jooksul käinud toimetajaseminaridel üksjagu esinejaid, kes on rääkinud harivatel teemadel, ja kahju oleks, kui need seminarid unustuse hõlma vajuks. Selles numbris saab sõna tõlkija Marika Borovikova, kes rääkis 2017. aasta sügis-seminaril toimetamisest oma elukutse vaatevinklist.

Selles numbris on veel kaks suuremat artiklit keeleteoimetaja ametist: Kristel Ressi lugu keeleteoimetajast kui ettevõtjast ning Helen Kõrgesaare humoorikas kirjatükk keeleteoimetajaks kasvamisest ja kodukontoris töötamisest.

Liidu töömailt on aastaraamatus mitu eraldi ülevaadet küll keeleteoimetamistalgutest, küll toimetajaauhinna algatusest, aga ka senist tegevust kokku võttev mahukas kroonika.

Ühest suurest algatusest, mille taga on paljude keeleteoimetajate vajadus valdkonnast veidigi ülevaadet saada – nimelt keeleteoimetaja töökoormuse ja -tasu uuring –, on kirjutanud põhjaliku kokkuvõtte Külli Pärtel. Samavõrra kui ootasime uuringu tulemusi, on oodatud ka nüüd ilmuvat kokkuvõtet. Uuringus selgus paljugi, mida peaks lähemalt uurima, ning hea on tõdeda, et sellega kavatsetaksegi edasi minna. Liit saab senise uuringu põhjal väita, et keeleteoimetaja koormus ja selle eest makstav tasu ei ole üldiselt kooskõlas. Selleks, et turgu korrastada, saab igaüks midagi teha: küsida oma töö eest väärilist tasu.

Kuus ja pool aastat hiljem. Asutajaliikmed meenutavad ja unistavad

Egle Heinsari küsimustele vastasid kirjalikus vestlusingis Katrin Kern, Mihkel Metslaid, Helika Mäekivi ja Kristel Ress ja ka Egle ise.

Eesti Keeletoimetajate Liidu mõte tekkis Tartus ja sealt oli pärit ka viieliikmeline algatusrühm, kuhu kuulusid Kristel Ress, Helika Mäekivi, Egle Pullerits (nüüd Heinsar), Katrin Kern ja Mihkel Metslaid. Algatusrühm käis koos veidi rohkem kui aasta, kuni 2012. aasta 11. juuliks olid tehtud kõik ettevalmistused selleks, et liit mittetulundusühinguna registreerida. See tähendas esmajoones seda, et pikkade-põnevate arutelude tulemusel oli valminud põhikiri ja kokku oli lepitud, kes asuvad tegutsema esimese juhatuse liikmetena.

Kust aga tuli mõte liit luua? Kuidas kujunes esimese juhatuse koosseis? Miks on äriregistris liidu registreerimise kuupäevana kirjas 18. juuli 2012, aga ajalooline foto liidu loomise koosolekust Tartus on tehtud seitse päeva varem? Millal esitati esimene liikmeavaldus?

Asutajaliikmed räägivad, kuidas kõik alguse sai ja kas liit on saanud selliseks, nagu oli alguses mõeldud.

Kuidas tuli mõte luua Eesti Keeletoimetajate Liit ja kui kaua võttis ettevalmistus aega?

Helika: Ühel 2011. aasta kevadhommikul, kui olime Kristeliga arutlenud selle üle, kuidas ühiskond ja ettevõtjad keeleteimetajat näevad, vaatas minu vastas istuv Kristel unistavalt aknast välja ja ütles midagi umbes sellist: „Olen mõelnud, et keeleteimetajatel võiks olla mõni neid ühendav organisatsioon, kes neid ühiskonnas tutvustab, nende eest seisab ja nende mainet edendab.“ Mina, kes ma uute ideedega kohe kaasa ei lähe, taipasin selle asja tähtsust alles nädal-paar hiljem. Võtsin selle uuesti jutuks ja õige varsti saime aru, et oleme ühel lainel, aga meil on vaja veel kedagi aktiivset ja atsakat appi. Kuna Egle (tollal keelehooldeskuse koordineerijana) tundus mulle just selline inimene, kutsusimegi tema kampa. Me ei pidanud pettuma.

Koos asusime usinasti ajurünnakuid tegema ja ideed viimistlema. Kui põhipunktid paigas, leidsime, et hea oleks alustada põhikirja koostamisest (tollal äriregister selleks veel automaatvõimalust ei pakkunud). Selle koostamise käigus meenus Kristelile Mihkel, kes töötas ja töötab nüüdki Riigikohtus keeleteimetajana – kutsusime ta endale toeks õigusküsimuste lahendamisel.

Aga ka sellest oli meile vähe. Tundus hea idee tuua seltskonda teadusliku taustaga keeleteoimetaja. Mulle tuli pähe Katrin, kes oli rõõmuga nõus seltsi tulema ja tegi ära suure töö, uurides, kuidas välismaal keeleteoimetajate ühingu tegutsevad. Ka sellest oli põhikirja kokkupanekul palju abi. Kui põhikiri oli valmis, asutasimegi aasta pärast viiekesi liidu.

Kristel: Kuigi liit on mulle väga tähtis, ei ole mul kahjuks meeles see tore ülelaua-jutuajamise-hetk, mida Helika kirjeldab. Mäletan päris algusest seda, et vee-retasime mõtet mõnda aega Helikaga kahekesi, kuna töötasime tollal koos. Ma ei leidnud esimese algatuskoosoleku protokollit, aga mälu järgi olime seal kolmekesi Helika ja Eglega. See-eest on alles järgmise viie eelkoosoleku protokoll: kohtusime 11. augustil 2011, seejärel uuel aastal 22. veebruaril, 2. märtsil, 4. aprillil ja 29. mail.

Alates teisest koosolekust 11. augustil 2011 tegutsesime juba viiekesi, st meiega olid ühinenud Katrin Kern ja Mihkel Metslaid. Protokollist on näha, et enne seda oli olnud jutuks kutsestandard, kutse andmine ja mainega tegelemine ning me olime teinud endale selgeks sammud, mis on vajalikud vabaühenduse loomiseks. Augustikoosolekul otsustasime hakata tegema tihedat koostööd nii Tartu kui ka Tallinna Ülikooliga, mina ja Helika tutvustasime vastavalt Saksa ja Kanada keeleteoimetajate liidu mudelit ning ühiselt arutasime, mida kasulikku neilt üle võtta. Tähtsaima otsusena oleme protokollinud, et otsustame luua keeleteoimetajate liidu ning näeme ette kolme tüüpi liikmeid: tegev-, toetaja- ja auliikmed (hiljem lisasime noorliikme staatuse).

Egle: Otsisin oma märkmikust välja: liidu loomise esimene kokkusaamine Kristeli ja Helikaga oli Päevakera kontoris 4. mail 2011.

Katrin: Liitusin algatustoimkonnaga hiljem, nii et paraku ei oska päris algusaegade kohta midagi asjalikku öelda. Kui aga koosolekutel käima hakkasin, tundus kõik väga kiiresti liikuvat, sest eeltöö oli olnud põhjalik. Kardan, et minu osa oligi suuresti tunnustavalt noogutada ja mõnele põhikirja sõnastusküsimusele tähelepanu juhtida.

Kristel: Algatustoimkonna kolmandal koosolekul (22. veebruaril 2012) alustasime tööd põhikirja mustandiga, mille põhiautor oli Helika. Juba 30. jaanuaril oli ta saatnud mustandi asutajaliikmetele tutvumiseks. See näitab, et tegutsesime süstemaatiliselt ja hingega. Mäletan Helika pikaajalist ja temale omast väga põhjalikku tööd põhikirjaga – ta tegi endale selgeks nii juriidilised nõksud kui ka luges läbi lugematu arvu teiste MTÜde põhikirju.

Tulevane liit oli meile kui erialainimestele tähtis juba enne asutamist. Seda näitavad ka algatustoimkonna järgmiste koosolekute protokollid: need on lühidad ja neis on jäädvustatud, millised põhikirja punktid jõudsime läbi töötada

Liidu asutajaliikmed ja esimese juhatuse liikmed 11. juulil 2012. Esireas vasakult Kadri Rahusaar (Haljamaa), Reili Argus, Urve Pirso, Mihkel Metslaid, tagareas vasakult Kristel Ress, Egle Heinsar (Pullerits), Helika Mäekivi, Maris Jöks, Katrin Kern.

ning millise küsimusega keegi enne uut kohtumist tegeleb. Viienda koosoleku (4. aprillil) lõpuks olime jõudnud põhikirja mustandi läbi töötada, ehkki otsuste seas on kirjas, kes millise õhku jäänud küsimusega veel tegeleb ja millise tähtajaga. Seejärel võtsid Katrin ja Egle endale põhikirja keeletoimetamise töö tähtajaga 20. aprill. Me pidasime loomulikult, et ka keeletoimetajate ühistööna kirja pandud, aga väga kaalukas tekst vajab viimistlemist. Selle koosoleku viimane otsus vaatas juba kaugemale tulevikku: „Algatustoimkonna liikmed asuvad levitama uudist loodava liidu kohta ja koguma huvitatute kontaktandmeid.“

Viimane kord kogunes algatustoimkond enne asutamist 29. mail ja pidas koosolekut kaks ja pool tundi. Lihvisime veel põhikirja ja otsustasime näiteks, et „liidu esimesi olulisi loodavaid dokumente peale liikmeksastumise vormi võiks olla eetikakoodeks“. Mina tutvustasin kahepäevasel MTÜde baaskoolitusel õpitud ja ühiselt arutasime juba täpsemalt, keda kutsume esimesse juhatusse, nii et see oleks võimalikult laiapõhjaline. Selleks ajaks oli meie peaaegu valmis põhikirja käinud ka Tartu ärinõuandlas, kus Kadri Pau oli selle läbi vaadanud ja meile väärt nõu andnud.

Mihkel: Liidu asutamise juurde sattusin tänu Kristelile, kes kutsus appi põhi- kirja koostama. Mäletan, et aega kulus üsna palju, liidu asutamiseni jõudsi- me umbes aastaga.

Millised olid asutajate endi ootused liidu suhtes?

Katrin: Mind huvitas algusest peale kogupilt: kui palju on keeleteoimetajaid, mida nad teevad, st millised on nende ülesanded, ja kuigi teiste rahakotti pole ilus piiluda, tahtsin ka teada, missugune on tasu töö eest. Olin selleks ajaks vahest viisteist aastat raamatute keeleteoimetamisega tegelnud ja igasuguseid pakkumisi saanud.

Helika: Mina ootasin eeskätt keeleteoimetajate ühinemist. Seepärast pidasin ja pean siiani väga tähtsaks kõiki ühisüritusi, kus olen alati püüdnud kohal olla. On väga meeldiv seminaridel ja suvepäevadel omasugustega kohtuda, arutada ühiseid rõõmuallikaid ja murekohti ja tunda, et keeleteemasid ei pea alustama pika tutvustava sissejuhatusesega – sest kolleeg ei vaja seda –, vaid võib kohe asja kallale asuda.

Juba liidu asutamise ajal oli juttu ka kutsestandardist. Katrinil oli mingi materjal eeskujuks ja plaan seda ka meie liidus koostama hakata kinnitas ruttu kanda. Kutsestandard ja selle alusel antav kutse on minu meelest lihtsalt vajalik, et eristada professionaali põlveotsategijast ja küsida väärilist tasu.

Kristel: Olen Katrini ja Helikaga igati nõus, need olid minuigi huvid. Pidasime asutajatena tähtsaks veel seda, et avalikkus saaks paremini aru, miks on keeleteoimetajaid vaja, mis tööd me täpselt teeme ja mis sellest ühiskonnale kasu on. Unistasime sellest, et algaja keeleteoimetaja, järgides eetikakoodeksit, ei võta vastu üle jõu käivat tööd, nagu ei tee seda ka kogenud keeleteoimetaja. See on lõputu tee: parandada keeleteoimetajate mainet ja suurendada meie eriala ühis- kondlikku mõju sellega, et tegutseme asjatundlikult ja eetilisel- t.

Egle: Ma lootsin, et peale ühiskonnas eriala tutvustamise oleks keeleteoimetajatel edaspidi tugi, kust saada enesekindlust enda ja oma töötasu eest paremini seista. Kuigi keeleteoimetaja töö on suuresti omaette nokitsemine, ei õigustanud see minu arvates kujunenud stereotüüpi, et keeleteoimetaja on üks hall hiireke, kellest võib üle sõita ja kellele ei peagi eriti palka maksma, sest „mis see paari koma panemine ka ära ei ole“.

Millisena mäletate asutamiskoosolekut?

Helika: Esimesse juhatusse tuli veel uusi toredaid keeleteoimetajaid. Mina ja Mihkel juhatuses ei liitunud, seega tahtsi- me Kristeli, Egle ja Katrini kõrvale

leida tasakaalustamiseks veel tarku inimesi Tallinnast. Uude juhatusse tulid Tallinna Ülikooli esindajana Reili Argus, ajalehetöoga kursis olev Maris Jõks Postimehest, kirjastuste asjatundjana Kadri Haljamaa (nüüd Rahusaar) Koolibrüst ja riigiasutuse keeleteimetajana Urve Pirso Riigikontrollist.

Kristel: Tõepoolest olime 11. juuliks kutsunud Tartusse asutamiskoosolekule üheksa inimest. Kohal olid Reili, Kadri, Maris, Katrin, Mihkel, Helika, Urve, Egle ja mina. Õhkkond oli rõõmus ja pidulik, ning kuna peaaegu kõik olid omavahel tuttavad, oli see tore taaskohtumine. Päevakorras olid järgmised punktid: põhikirja kinnitamine, juhatuse liikmete valimine, asutamislepingu sõlmimine ja allkirjastamine, kinnitava kande tegemine ettevõtjaportaalis ning muud küsimused. Me oleks saanud seda teha ka elektrooniliselt, aga pidasime vajalikuks nii erakorralises asjas päriselt kokku saada. Kuna nüüd oli meie seas nii kahe keeleteimetajaid koolitava ülikooli, ajalehe- ja kirjastusetöö kui ka muude asjaoludega kursis olevaid inimesi, kujunes esimene päevakorrapunkt sisukaks aruteluks. Selle tulemusel tegime viimasel hetkel enne allkirjade panekut põhikirjas veel paar täpsustust. Uus juhatuse liige Kadri võttis endale ülesandeks valmistada ette liikmeks astumise avaldus ja Katrin lubas astuda esimesed sammud kodulehe loomiseks.

Mihkel: Õhkkond oli pidulik ning tunda oli rahulolu, et tehtud tööle saab lõpuks joone alla tõmmata. Õhus oli kindlasti ka omajagu ootusärevust, et kuidas kõik tegelikult toimima hakkab.

Milliseid huvitavaid seiku liidu asutamisest meenub?

Kristel: Mäletan, et alguses katsetasin ametiliidu loomise mõtet tuttavate peal. Paljud, näiteks mu kolleegid Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudist, küsisid meie plaanist kuuldes, kas tõesti ei ole keeleteimetajate liitu veel olemas – nii loomulik tundus neile selle vajalikkus. Keegi rääkis ka sellest, et sama plaan oli olnud aastaid või isegi aastakümneid varem, aga miskipärast ei olnud see teostunud. Loomulikult ka me Helikaga

Loomulikult alustasime guugeldamisest, sest tahtsime olla kindlad, et me ei lähe metsa puid viima – olemasolevale liidule teist kõrvale looma.

alustasime guugeldamisest, sest tahtsime olla kindlad, et me ei lähe metsa puid viima – olemasolevale liidule teist kõrvale looma.

Kolmapäev, 11. juuli 2012 oli palav suvepäev keset maasikahooaega. Nii pakkusimegi kaugemalt tulijatele maasikaid. Nagu algatustoimkonna koosolekud, nii pidasime ka asutamiskoosoleku Tartus Lai 30 asuva kontorihoone neljandal korrusel, kus asus ka minu ettevõtte Päevakera kontor ja kus meil oli kasutada mugav saal.

Huvitav seik on kindlasti see, et asutamiskoosoleku pidasime 11. juulil, aga äriregistri kanne on tehtud 18. juulil. Panime tõepoolest asutamiskõiguste

äriregistris digiallkirja 11. juulil Tartus, aga saime päev-paar hiljem riigilt teate, et ühes dokumendis on üks väike asi valesti või puudu (täpselt ei mäletagi, mis) ning pärast selle puudujäägi klaarimist tuleb panna uued digiallkirjad. Seda me ka 18. juulil tegime, seekord juba igaüks oma arvutis, keset suve mööda Eestit laiali.

Helika: Enne asutamist palusin lisada Emakeele Seltsi keeletoimkonna 2012. aasta kevadkoosoleku päevakorda ka punkti liidu asutamise kohta. Tutvustasin keeletoimkonnas meie ideed selline liit luua ja keeletoimkond andis sellele heakskiidu.

Pärast asutamist läksime Wilde kohviku terrassile sööma ja seda kauaoodatud päeva tähistama. Oli hästi palav ja pidulik, uhke ja huvitav, ootusärev ja põnev.

Kas püstitatud ootused on täitunud, ületatud või läks kõik hoopis teisiti, kui kunagi vaimusilmas ette kujutasite?

Katrin: Mulle tundub, et liigume ootuste täitumise poole, aga tee peal on ootusi muidugi juurde tekkinud.

Helika: Minu arvates on nii ootuste täitumist, ületamist kui ka teisitiminekut. Täitus ootus pidada korrapäraseid ühisüritusi, aga ootustest kõrgemal on see, et lisandusid ka suvepäevad. Meil on Reili juhtimisel kutsestandard ja me liigume tasapisi, aga kindlalt kutseeksami poole. Ootusi on kaugelt ületanud see, et Haridus- ja Teadusministeerium on lahkelt meie tegevusele õla alla pannud ja tänu sellele saame korraldada nii mõndagi liikmetele tasuta. Samuti oleme kasvanud üle ootuste kiiresti ja meid on varsti juba 140. Kindlasti ei osanud oodata, et hakkame korraldama Vikipeedia keeletoimetamistalguid, osalema terminitöös, Eesti Keele Instituudiga selgekeelsuse edendamises ja Eesti Kirjanike Liiduga toimetajaauhinna väljaandmisel.

Kristel: Jääb üle ainult Helikaga nõustuda. Kokkuvõttes on liit minu ootused ületanud ja see on olnud võimalik tänu meie inimestele, kellele on liidu eesmärgid olnud südameasjad.

Kui rääkida Haridus- ja Teadusministeeriumist, siis mäletan selgelt, et meie tegutsemise esimesel talvel olin leppinud kokku kohtumise ministeeriumi tollase keelenõuniku Jüri Valgega. Ta kuulas huvi ja kaasaelamisega ära meie plaanid ja kinnitas, et ministeerium toetab liidu tegevust. Sellest saati on kohtumised ministeeriumi keeleosakonnas regulaarsed. Esimene suurem koostöövõimalus oli minu meelest see, et ministeeriumi ettepanekul korraldasime 2013. aasta sügisel õpikute keeletoimetamise koolitused.

Egle: Saime ministeeriumiga toetuse asjus kokkuleppele 2014. aasta sügisel, kui liit oli kaheaastane. Alates 2015. aastast on ministeeriumi toetus olnud liidu eelarve püsiv osa.

Kristel: See on meile olnud väga oluline nii puhtaineliselt kui ka seepärast, et see on üks selge märk sellest, et ministeerium aktsepteerib meid keelevaldkonna koostööpartnerina.

Samamoodi on olnud liidule toeks nii Tallinna kui ka Tartu Ülikool, kus oleme saanud kasutada ruume. Eesti Keele Instituudiga on meid muu hulgas sidunud tihedalt see, et koos Euroopa Komisjoni Eesti esinduse ja teiste partneritega oleme 2013. aasta kevadest teinud ühised jõupingutusi selgekeelsuse edendamiseks, samuti on EKI töötajad lahkesti tulnud meie seminaridele kõnelema. Emakeele Seltsi keeleteoimkond on võtnud arutusele meie esitatud küsimusi ja andnud meile soovitusi. Oleme oma partneritele väga tänulikud, sest just koostöös peitub vabaühenduse puhul jõud.

Meie selja taha toetuseks üha kogunenud ja nüüdki lisanduvad liikmed on andnud ühelt poolt juhatusel kui liidu tegevorganile julgust ja jõudu Eesti keeleteoimetajate hüvanguks ja nimel tegutseda. Teiselt poolt olen algusest peale tunnetanud suurt vastutust ja vajadust liikmeid rohkem kaasata, sest nemad ju tegelikult ongi liit, mitte üksnes juhatus ei ole seda. Kurvastavalt sageli kuuleme-näeme paljusid liikmeid üksnes liikmeks astumise (meili teel) ja üldkoosoleku ajal (ehkki suvepäevadel on näha, et oleme kokkuhoidev pere). Loodame, et edaspidi leiab üha rohkem meist aega vastata juhatuse algatuskirjadele ja ettepanekutele ning võtab ka ise mõne endale hingelähedase ülesande kanda. Ongi ju vabaühenduses liikme põhiline panus kinkida ühendusele oma vaba aega: teha vabast tahtest midagi ühiskonna hüvanguks. Iga väike samm ja iga liige loeb.

Ongi ju vabaühenduses liikme põhiline panus kinkida ühendusele oma vaba aega: teha vabast tahtest midagi ühiskonna hüvanguks.

Egle: Ootused selle suhtes, kuidas liitu tegutsema saada, on pigem ületatud – on ju tegemist mittetulundusühinguga. Meil pole palgatöötajaid ja seetõttu peab igaüks leidma aega liidu asjadega tegelemiseks ja ühiste huvide edendamiseks põhitöö, sageli rohkete lisatööde, ja mis seal salata, pereelu kõrvalt.

Nagu Kristelgi ütles, ootan ka mina väga liikmete aktiivsust ja püüan igati soodustada seda, et liidu tegevusele kaasaaitamiseks ei pea kuuluma juhatusse.

Minu soovid liidu loomise ajal olid ühelt poolt sellised, mida ei saagi lõplikult saavutada, teiselt poolt oleme ikka oma ametit tutvustanud, oleme alustanud keeleteoimetaja töökoormuse ja -tasu uuringuga, mis on andnud ettekujutuse, missugune on keeleteoimetaja argipäev ja aineline elu. Samuti oleme korraldanud koolitusi, mis on ehk mõndagi keeleteoimetajat julgustanud alustama ettevõtja teed. Kui juba vaim on ettevõtlik, läheb selg ka rohkem sirgu ja julgetakse ka töö eest väärilist tasu küsida. Siit saab ainult edasi minna.

Mille üle liidu tegevuses või saavutustes praegu eriti uhke olete?

Väga ilus algatus on Edvin ja Lembe Hiedeli nimeline toimetajaauhind, mida anname välja koos kirjanike liiduga, et väärtustada toimetajate sageli avalikkuse eest varjatud tööd kirjakultuuri edendamisel.

Katrin: Minu meelest on väga olulised seminarid ja kohtumised, kuhu ma ise küll paraku väga tihti ei jõua. Töös ettetulevaid probleeme on parim arutada nendega, kel samasugune kogemus. Veel on väga ilus algatus Edvin ja Lembe Hiedeli nimeline toimetajaauhind, mida anname välja koos kirjanike liiduga, et väärtustada toimetajate sageli avalikkuse eest varjatud tööd kirjakultuuri edendamisel. Keeletoimetajate liidu esindaja on ka terminitöö juhtkomitees, mis tähendab, et eesti teaduskeele arendamises on meil võimalik sõna sekka öelda.

Helika: Üldse olen uhke, et liit on käima läinud ja toimima hakanud. Mulle meeldib liitu kuuluda ja kolleegidega tihedalt kokku puutuda. Mulle tundub, et meid on hakatud ka väljastpoolt märkama. Viimastele seminaridele on registreerunud üle saja inimese, mis on juba väga tõsiseltvõetav näitaja. Märkamist näitab seegi, et 2019., eesti keele aastal, on veebruar nimetatud keeleteoimendamise ja selge keele kuuks. Siis on liidul plaanis mitu põnevat üritust.

Kristel: Mul on samuti väga hea meel, et meie ühine lapsuke on kasvanud tõsiseltvõetavaks erialaliiduks. Senised kolm juhatust on teinud vabatahtlikkuse korras ära väga palju. Esimesi suuri samme oli eetikakoodeksi sõnastamine, samuti läheneb kutsestandardi ja -eksami teoks saamine suurte sammudega. See kõik teenib meie suurt eesmärki: teha keeleteoimetajatena paremat tööd ja sel viisil muuta meie mainet üha paremaks. Me tuleme oma partneritele meelde ja meie käest küsitakse arvamust, meid kaasati näiteks eesti keele aasta korraldamisse. Liit osaleb Eestis selgekeelsuse edendamises (selgesonum.ee), mille patroon on alates 2017. aastast õiguskantsler Ülle Madise. Need kõik on ühe noore erialaliidu jaoks suured sammud.

Tahaksin tänuga meenutada ka meie viit auliiget. Need on Tiiu Erelt, Valve-Liivi Kingisepp, Viivi Maanso, Linda Tinnu Targo ja Ellen Uuspõld. Väga loodan, et jõuame peagi täita ka selle unistuse, et aitame neil talletada eluseiku, mis seonduvad keeleteoimendamise valdkonnaga, olgu see siis õppejõuna või muul viisil.

Mihkel: Tore, et liit on alles ja tema liikmete arv jõudsalt suurenenud.

Millisena näete Eesti Keeletoimetajate Liitu viie, kümne või kahekümne aasta pärast?

Katrin: Mulle meeldiks väga, kui suudaksime välja arendada mentorisüsteemi liidu noorliikmetele – et algajal keeleteoimetajal oleks tugiisik, kellelt vajalikul

hetkel nõu ja tuge saab. Muidu aga loodan, et jätkame nii nagu seni: asjalikult ja väärilt.

Helika: Nõustun Katriniga – tahaksin, et liiguksime edasi rahulikult, aga kindlalt. Loodan, et juba mõne aasta pärast on kutselise keeleteimetaja amet liidu edendustöö toel rohkem tunnustatud ja meid hinnatakse kõrgelt. Liidus võiks olla veel rohkem töörühmi: näiteks õpikutoimetajad, meediaväljaannete toimetajad, tõlketekstide toimetajad või mingi erialavaldkonna toimetajad, kes saaksid aktiivselt koos käia ja endale korda minevaid teemasid käsitleda.

Kristel: Nõustun igati eelkõnelejatega. Mu enda suur unistus on aktiivsemad liikmed. Ka liikmete arvu võiksime aktiivsemalt suurendada: oletan, et liidus on endiselt ainult murdosa neist, kes tegelikult eestikeelseid tekste toimetavad. Tahaksin, et meid kutsutaks osalema rohkemates keele ja selgusega seotud algatustes ja aruteludes. Ühiskondlike olude muutudes muutuvad ka meie erialased vajadused ja unistused – olgu järgmistel juhatustel ning ka teistel liidu liikmetel avarat pilku ja tugevat tulevikutunnetust.

Mihkel: Praegusi suundumusi vaadates tundub, et ka keeleteimetajate liit peaks astuma võitlusse selle eest, et eesti keel jääks Eestis käibele kõigis eluvaldkondades. Eesti keel kui kultuurkeel on praegu suuremas ohus, kui ta oli venestamispoliitika elluviimise ajal.

Egle: Viie aasta pärast peaks olema omajagu neid (liitu kuuluvaid) keeleteimetajaid, kellel on taskus kutsetunnistus. Aga mis puutub kaugemasse aega, siis mul oli liitu luues unistus, et nagu praegu on tõlkijatel tõlkeabiprogrammid, võiks tulevikus olla olemas toimetamisabi programm, mis mäletab toimetaja varasemaid parandusi ning annab automaatselt toimetajale ÕSi ja muude keeleallikate põhjal värsket ja uuendatud keelenõu. Oleks lahe, kui see kahekümne aasta pärast reaalsuseks saaks.

Tartu ja Tallinn, detsember 2018

Vabadus, vastutus ja risk. Mida tähendab ettevõtjaelu?

Kristel Ress

ettevõtja aastast 2005, liidu asutaja- ja tegevliige

Kantar Emori 2018. aasta uuringust selgus, et Eesti elanike seas on ettevõtjaid 14%. Ülejäänud 86% elanikest ütles iga viies, et kaalub ettevõtjaks hakkamist, sest loodab muuta nii oma tööelu paindlikumaks, end paremini teostada ja olla sõltumatu. Sama uuringu järgi on Eestis ettevõtte loonud pigem mehed vanuses 35–49 aastat; 40%-l neist on kõrgharidus.

Teatavasti on keeleteoimetajad Eestis enamasti naised. Kui naise on meie ettevõtete juhtide seas (mis enamasti ei tähenda omanikku) ainult 5%, siis rahvusvahelise ettevõtlusmonitooringu 2017. aasta andmetel on naisettevõtjaid üle 12% (Euroopa Liidus keskmiselt u 30%). Seega on ettevõtjana märksa tõenäolisem saada juhiks ja ise oma elu suunata, mõnevõrra vältides selliseid soolise segregatsiooni nähtusi nagu klaaslagi ja nähtamatu lift. Sageli on see ka alustava keeleteoimetamisfirma puhul ainus võimalus – tuleb hakata juhiks, sest oled ise oma valdkonna asjatundja ja esialgu ettevõtte ainus töötaja.

Mille poolest erineb ettevõtja elu palgatöötaja omast? Miks võiks keeleteoimetaja olla ettevõtja? Reastasini mõne tahu enda jaoks tähtsuse alusel.

Meie reliikvia on vabadus

Kui su elu moto on pärit Prantsuse revolutsiooni ajast, on kolmesõnaline ja üks neist sõnadest on *vabadus*, on sinus tõenäoliselt piisavalt ettevõtjat, et see tee jalge alla võtta. Olla vaba nii igapäevaotsuste tasandil kui ka finantsiliselt on esmatähtis paljudele ettevõtjatele. Siis saab võtta vastu just need tööd, mis meeldivad. Tahtmise korral võib alustada tööpäeva kell 13. Mitte kunagi enam ei pea täitma mõttetuid ülesandeid või töötama küündimatu juhi alluvuses. Muidugi tuleb hoolega jälgida, et ise selliseks juhiks ei muututaks.

Mündil on, nagu ikka, ka teine külg. Esiteks on vabadus osalt alati näiline, kui räägime ühiskonnast. Ettevõtjat piiravad ja suunavad muu hulgas asukohariigi ja -piirkonna õigusnõuded, majandustsükli olukord ja üldine majanduskeskkond (sealhulgas oodatava töötasu suurus ja konkurentsiolukord) ning haridussüsteemi tulemuslikkus (kas on olemas vajaliku haridusega ja oodatava kogemusega töötajaid?).

Vähemalt sama palju mõjutavad ettevõtjaks hakkamist ja ettevõtjat tema väärtused ja uskumused enda ja maailma kohta. Teadlased on leidnud, et kui

inimene usub, et kõik omadused, oskused ja võimed on arendatavad, siis saavutab ta elus suurema tõenäosusega edu kui see, kes usub, et need on kaasa sündinud. Seega, kui võtta hoiak, et ettevõtjaks saab õppida, siis see ongi võimalik.

Teiseks tähendab vabadus vastutust. Mõtles vastutusele enda ja oma pere ees, töö ja eraelu tasakaalu hoidmisele, eriti kodus töötades. Mõtles vastutusele selle täiskohaga tööle võetud inimese ja tema pere ees, kes on usaldanud su ettevõtet ning eeldab, et tööd jätkub ja tasu makstakse. Mõtles finantsvastutusele: juhatusel on õigus delegeerida raamatupidamine teenuseosutajale, aga vastutab siiski juhatus ise.

Mõtles ka sotsiaalsele vastutusele, sealhulgas keskkonnale. Et keeleteoimetamist on lihtne teha kaugtööna, saad aidata hästi kaasa ökoloogilise jalajälje vähendamisele. Siingi tuleb arvestada mündi teist külge: uuringutest on selgunud, et kaugtööga võib kaasnedas sotsiaalne üksindus. Kui töötad oma ettevõttes päris üksi, otsi teadlikult võimalusi kohtuda kolleegide ja mõttekaaslastega ka päriselt, mitte ainult internetis. Tule näiteks keeleteoimetajate liidu üritustele ja tee sellist vabatahtlikku tööd, mis ka sind ennast arendab.

Kes ei riski, see šampust ei joo

Kui lähtuda marksismist, on ettevõtja paha-paha: tema omanduses on tootmisressursid, ta ei hooli oma töötajatest, otsustab täielikult nende saatuse üle ja on üldse liigkasuvõtja. Kaks sajandit hiljem vastab see kujutlus maailmas ja Eestiski veel kurvastavalt sageli tõele, ent olukord on muutumas ja sina võid elada tänapäevas. Seepärast lükkame need müüdid ümber.

Keeleteoimetamisteenust pakkuv ettevõtja saab hea tahtmise korral vältida kõike, mida peetakse ettevõtluses ebaetiliseks. Pealegi on muutunud maailm ja inimesed meie ümber. Oma arvuti ja internet on saanud peaaegu nagu inimõiguseks ega ole enam tööandja armust saadavad hüved. Töötaja valib tööandjat sama hoolikalt kui tööandja töötajat – kui levivad jutud, et töö su ettevõttes ei paku arenguvõimalusi ja sa ei pea lubadusi, ei ole väikses Eestis sul kauaks ei usaldavaid kliente ega häid töötajaid.

Kui tõestad uuele kliendile (näiteks tasuta proovitööga), et su ettevõtte teenus on väärt korralikku tasu, saad ka töötajatele korralikku tasu maksta. Sa saad olla hooliv ja inimesi väärtustav juht, kes õpib selle ala parimatelt ning kelle juurde soovitakse tööle tulla. Ning liigkasust: tööpoolest, ettevõtte peab teenima kasumit, st pärast kulude katmist peaks raha üle jääma. Selle oled sa ära teeninud juba äririski võtmise, st ettevõtjaks hakkamise ja selle käigus tehtu eest. Teiseks suureneb aja jooksul su ettevõtte väärtus: on ju mingi põhjus, miks kliendid tellivad teenust just sinu ettevõttest. Ole saavutatu üle uhke.

Kui tulla šampuse joomise juurde, siis risk on vabadusse sisse kodeeritud: ettevõtjaks olemine tähendab vabadust teenida mõnel kuul rohkem ja mõnel kuul vähem (aga töötasu tuleb alati välja maksta), vabadust mitte saada

ettevõtjana tasu sel ajal, kui sa tööd ei tee (palgatöötaja puhul nimetatakse seda puhkusetasuks ja seda on kohustuslik maksta) ning vabadust sattuda majandusraskustesse. Teisalt on see vabadus ja võimalus soovi korral ja oma valitud ulatuses riskida ning saavutada edu: teenida tunduvalt rohkem kui palgatöötaja, teha just seda, mida sa oskad ja armastad, siduda tööelu paremini eraeluga, puhata enda valitud ajal ning miks mitte töötada neli tundi päevas või paar päeva nädalas.

Iga algus on raske

Väga raske tegelikult ei ole – eriti keeleteimetajana. Alustamiseks vajad sa umbes kolme asja. Kas oled saanud Tartu või Tallinna Ülikoolist eesti keele hariduse (ideaalis magistrikraadi) ning hoiad end kursis keelekorraldajate soovitusetega? Kas sul on arvuti ja internetiühendus ning vaikne koht töötamiseks? Kas tead mõnda organisatsiooni, kes vajab keeleteimetamist, või julged teha mõne müügikõne, et oma teenust pakkuda? Kui vastad kõikidele küsimustele jah, siis on sul olemas kõik, et alustada (ära siiski unusta vajadust pidevalt õppida).

Riskide hajutamiseks luuakse oma ettevõtte sageli siis, kui ollakse palgatöötaja. Nii on vajalik sissetulek tagatud ka siis, kui oma ettevõtte rahavoog pole veel suur või püsiv. Mõistagi võiks see olla ülemusega kokku lepitud ja mitte segada põhitööd, lisaks tuleb arvestada võimalikke kokkuleppeid konkurentsi pakkumise kohta.

Raske algusaja aitab kergemini läbi teha sotsiaalne turvavõrgustik. Kõige parem on, kui pere ja lähedased toetavad su otsust hakata ettevõtjaks. Kas su tuttavate seas on mõni ettevõtja, kes tuleb hästi toime ja on sulle ka inimesena eeskujuks? Igäihel võiks olla mõni mentor. Ei olegi tähtis, et see inimene tegutses samas valdkonnas, ehkki suurem ühisosa võib sul olla omasuguste teenusepakkujatega. Saa temaga kokku – nii enne ettevõtte loomist kui ka hiljem, kui vajad tuge.

Õppida, õppida, õppida ...

Ilma õppimata ei saa tänapäeval kuidagi. Arvestades rahvastikusuundumusi ja täiskasvanuhariduse asjatundjate soovitusi, tuleb olla valmis õppima elu lõpuni. Oodatav eluiga teatavasti üha pikeneb. Õpi targematelt ja ka teiste vigadest, loe kirjalikke allikaid ja räägi inimestega.

Õppida on palju: kuidas teha äriplaan ja luua ettevõtte, milliseid toetusi saab taotleda, kuidas leida kliendid ja olla edukas pikas plaanis, kuidas suhelda töötajate ja klientidega, kuidas teha end konkurentide seas nulleelarvega nähtavaks ... Ära unusta ka võõrkeelset internetti. Tutvu näiteks välismaa keeleteimetamisfirmade kodulehtedega ja erialaliitudega, sest igas asjas ei ole vaja jalgratast leiutada.

Kui sa oled (esialgu) oma ettevõtte ainus töötaja, jätkka enda erialast harrastust: hea oleks, kui sul on peas egi.ee sisu ja sa jälgid selle uuendusi, osaled keeleteoimetajate liidu ja muudel koolitustel, õpid igast toimetamistööst ning oled loonud endale kolleegide võrgustiku, kellega nõu pidada. Õpi võõraid keeli ja ole avatud – mida laiem silmaring sul on, seda paremini tuled toime. Kui käid ülikoolis, võta mõni õppeaine ka muult sind huvitavalt elualalt kui eesti keel, sest lisateadmistega keeleteoimetajaid otsitakse tikutulega taga.

Miski pole igavene

Üks intelligentse inimesi põhijooni on võime kohandada oma tegevus kiiresti keskkonna muutumisega, ütlevad psühholoogid. Majandusolukorrast, ärimudelist, sinust ja paljudest muudest asjaoludest sõltub see, kui püsiv on sinu ettevõtte edu ning kui sageli pead olema valmis astuma vastu raskustele. Üks on kindel: pidevalt muutub midagi. Plaanidki on tehtud selleks, et neid muuta, kui vaja, sest need on ainult plaanid.

Jälgi oma ettevõttes toimuvat, käi klientidel korrapäraselt külas (sest tavaliselt te tõenäoliselt helistate ja kirjutate, mitte ei kohtu) ning uuri, kuidas koostöö nende vaatevinklist edeneb. Ole kursis ka laiemate protsessidega. Kui räägitakse lähenevast majanduskriisist, siis kas sinu klientide seas on organisatsioone, keda see võib tugevasti mõjutada? Kuidas üldse panna munad kohe alguses mitmesse korvi, et finantsrisiki vähendada?

Eristu, aga heas mõttes

Mis takistab ettevõtjaks hakkamist? Viidatud Kantar Emori uuringu järgi on peapõhjus hea äriidee puudumine. Osa inimesi kahtleb, kas saaks hakkama, sest neil pole ettevõtjaeluks vajalikke oskusi ega teadmisi. Ei, ettevõtjaks ei pea sündima, selleks saab õppida; jah, ettevõtjaelu ei sobi igähele. Sellega on nagu klaverimänguga: kui sa ei kaalu ega proovi, siis ei saa sa ial teada, kas oskad ja tahad sellist elu elada.

Lõpetuseks vahendan soovitusi, mille mu hea tuttav andis mulle siis, kui hakkasin ettevõtet asutama: ole keeleteoimetaamise Rolls-Royce. Otsusta kohe alguses ära, et pakud ainult väga hea kvaliteediga teenust, kasutate töötajatena ainult parimate abi ja küsid oma tipptasemel teenuse eest väärilist tasu. Turunduse alal soovitan hakatuseks lugeda Seth Godini raamatut „Lilla lehm“, kust saad mõtteid sellegi kohta, mille alusel valida ettevõttele nimi – ilma ei saa ju alustada!

Ole keeleteoimetaamise Rolls-Royce: paku ainult väga hea kvaliteediga teenust, kasuta ainult parimate abi ja küsi oma tipptasemel teenuse eest väärilist tasu.

Põgus tagasivaade käidud teele

Valve-Liivi Kingisepp

liidu auliige

Kõige enam ohtu oma keelele võime karta endilt, kui selle tarvitus ja korrastus meis lõtvub. See vaimuvara on ka meie rahvuse alalhoiu ja püsimise kõige olulisem tegur, ta on side-meks meile kõigile ajas ja ruumis.

(Andrus Saareste „Kaunis emakeel“, Lund 1952, lk 1)

See sõjaeelse Tartu ülikooli eesti keele professori mõtteavaldus paguluses ligi 70 aastat tagasi on eriliselt päevakajaline just nüüd, kui meedias ilmuvad üksteise järel murelikud kirjutised eesti keele tarvituse üle, kirjakeele kurvast hetke-seisust, inglise keele pealetungist noorte igapäevakeelde, eesti keele püsima jäämisest üleüldise rahvusvahelistumise tuhinais jpm.

Üks eesti keele hea käekäigu nimel tegutsev värske institutsioon on Eesti Keeletoimetajate Liit, kus on astunud selgeid samme jõudude koondamiseks tööks hea eesti keele kasutamise nimel. Tänan liidu juhatust võimaluse eest jagada ilmuvas aastaraamatus oma mõtteid, mälestusi käidud teelt.

Minu kui eelmiste põlvete esindaja vaade eesti keele tulevikku on ikkagi lootusrikas, sest peale on kasvanud uued andekad uurijapõlvkonnad, sõnas ja pildis väljendusrikas keelt kasutav haritlaskond, kõrgharitud emakeeleõpetajad, keeleteoimetajad, on sagenenud mõistlike poliitikute ja teadlaste sõnavõttud eesti riigikeele hea käekäigu nimel, signemas selge eesti keele toetajaskond seadusloomes, keele tehnoloogia jõudus arendamine jpm. On tähtis, et iga eestlane peaks emakeelt parimaks tunnetuskeeleks, ammendamatu võimalustega eneseväljendusvahendiks sõnas ja kirjas, hingeõndsuse leidmiselgi, jääks truuks olemasolevale kultuuritraditsioonile ja leiaks julgust edasiminekuks. Arutamist ainet jätkub, puudu pole murekohtadest.

Mõeldes tänapäevastele noortele keeleteoimetajatele, kelle õpinguaastad on möödunud hoopis teistes tingimustes, teen põgusa tagasivaate neisse aastakümneisse, kui õppisin ise Tartu ülikoolis eesti filoloogiat, tegutsesin koolides emakeeleõpetajana ja seejärel õpetasin ülikoolis eesti filolooge, tulevase emakeeleõpetajaid, keeleteoimetajaid, toimetajaid.

Elukutsevalik ja sisseastumine Tartu ülikooli

Lõpetasin Haapsalu I Keskkooli, praeguse Läänemaa Ühisgümnaasiumi 1954. aasta kevadel. Saime kooli lõpuaastaks noore emakeeleõpetaja, kelle inimlikud omadused pedagoogitööks abiturientidega jätsid kõvasti soovida. Tekkis

tugev vastasseis, mis pakkus palju mõtlemisainet ja mõjutas ka mu elukutsevalikut. Tahtsin saada paremaks, heaks, õpilasi mõistvaks emakeeleõpetajaks.

Suvel saatsin dokumendid Tartu ülikooli eesti filoloogia osakonda. Augustis algasid sisseastumiseksamid. Sõitsin Tartusse, sain majutuse peahoone kõrval asuvasse ühiselamusse, hilisemasse keeltemajja. Eksamiteks õppimise vahel oli hea peahoone ees jalutada, pead jahutada, augustikuu sumedas taevas langevaid tähti jälgida ja aina südamesoovi korrata – peaks ma õppima pääsema!

Teha tuli seitse eksamit viies aines: eesti keele kirjand ja suuline eksam, vene keele diktaat ja suuline eksam, ajalugu, geograafia ja võõrkeel, minul saksa keel. Kandidaate ühele kohale oli kaks korda rohkem kui kohti. Teadsin, et õppima pääsemiseks pean sooritama kõik eksamid väga hästi, sest mu nn poliitiline ankeet oli keeruline: vanemad ja õed olid Siberisse küüditatud, üks õde perega Rootsi põgenenud. Minu õnneks pärast Stalini surma enam filoloogide vastuvõtul 1954. aastal kurikuulsat mandaatkomisjoni ei rakendatud, arvesse läksid vaid eksamitulemused. Sain 25 võimalikust pallist 25 ja pääsesin 50-liikmelisele eesti filoloogide kursusele, mulle hakati maksma stipendiumi ja kindlustati tasuta ühiselamukoht.

Meid, 50 ajaloo-keeleteaduskonna tütarlast, majutati Laia tänava võimlasse, praeguse Tartu Uue Teatri ruumidesse, kus reformpõhjaga voodite read kulgesid piki saali ja kus elasime kuni oktoobripühadeni (7.–8. november). Siis majutati meid vanasse Tiigi ühiselamusse.

Septembrikuu veetsime kolhoosides põllutöödel. Kursus jagati kolme rühma, minu rühm määrati Tudulinna lähedal paiknevasse üsna kehvast seisust kolhoosist, kus vili oli veel lõikamata. Kohale jõudsime lahtises veoautos, magamisasemed saime talu lakka heintesse, köögitoimkonna kaupa hakkasime sööki valmistama, hädapäraseid toiduaineid saime kolhoosist. Kes vikatit kasutada oskasid, niitsid umbrohtu täis viljapõldu, teised korjasid lõigatu hanguga kokku ja tõstsid redelitele kuivama. Kuu lõpupoole võtsime mudastel põldudel kartuleid.

Noortel jätkus energiat paljuks. Talus oli grammofon ja mitu Artur Rinne lauludega plaati, mille saatel õhtuti tantsisime ja laulsime, sõbrunesime ja kaaslaste iseloomu tundma õppisime. Septembrikuu tööühtlased kolhoosides nii esimesel kui ka kolmandal ja neljandal kursusel jätsid kogu eluks lustakaid, aga ka õpetlikke mälestusi. Et see kõik toimus õppetöö arvel, seda tudeng tol ajal õigesti hinnata ei osanud. Proletariaadi diktatuuri tingimustes tuli käsku täita.

Autor 21-aastasena.

Tudengiaastad

Plaanipärane õppetöö algas oktoobrikuus. Esimese loengu meie kursusele pidas professor Eduard Laugaste rahvaluulest. Tänapäeva eesti keelt – tulevaste emakeeleõpetajate ja toimetajate põhiainet – hakkas meile lugema vanemõpetaja Gerda Laugaste. Kehtis üleliiduline õppeplaan, mõnevõrra meie ülikooli vajadustele kohandatud, ja tänapäeva eesti keelt õppisime kolm ja pool aastat. Lõpuksam oli neljanda kursuse talvel. Gerda Laugaste oli nõudlik, selgesõnaline, huumorimeelne ja autoriteetne õppejõud, kelle käe all omandasime õigekirja ja vormiõpetuse põhitõed ning sooritasime ka lõpueksami. Süntaksikursust luges meile Karl Aben, sõnamoodustust Ilse Kont, harjutustunde andsid Ellen Uuspõld ja Aino Kiindok. Arvan, et üldise aluspõhja tulevaseks tööks me saime, aga tegelikud oskused kujunesid alles teisi õpetades.

Mu ülikooliõpingute algusaastail juhatas eesti keele kateedrit 80. aastais auväärne akadeemik Johannes Voldemar Veski, kes luges meie kursusele paar loengut kirjakeele sõnavarast. Veski järglasena jätkas kateedri juhatajana Arnold Kask, kellest 1950.–60. aastail sai eesti keeleelu juhtivaid jõude. Arnold Kask tegutses eesti filoloogia osakonna juhatajana, oli üliõpilaste eesti keele ringi juhendaja ja sõbraliku suhtumise tõttu tudengite seas väga populaarne. Ta luges eesti murdeid, kirjakeele ajalugu, paljusid erikursusi, juhendas murdepraktikat, juhtis vabariiklikke õigekeelsuskomisjone (VÕK) ja kujundas ka normeeritud kirjakeelt.

1950. aastate algupoolel oli keelealase kirjanduse olukord väga nigel, aga muutused olid tulekul. Õigekeelsuse allikana edukalt toimunud Elmar Muugi

1958. aasta tuulisel suvepäeval Haapsalus.

„Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ viimased trükid Arnold Kase ja Elmar Elisto toimetamisel ilmusid 1945 ja 1946. Elmar Muuk oli represseerituna 1941. aastal hukkunud. Oli alustatud „Suure õigekeelsuse sõnaraamatu“ koostamist ja sellest ilmus aastail 1948 ja 1951 kaks vihikut, aga töö jäi mitmel põhjusel pooleli. 1953 sai Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudi sõnaraamatute sektori liikmete ühistööna valmis „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“. Seda kritiseeriti hiljem kõvasti, aga minu õpingute ajal oli see ometi allikaks, kust sõnade kirjakuju, grammatilisi vorme ja tähendussetusi leida. Paul Ariste (toimetuskollegiumi juht) eestvõttel hakkas 1955. aastal ilmuma Emakeele Seltsi aastaraamat ja 1958. aastal jõudis esimest korda lugejate ette ajakiri Keel ja Kirjandus. Peale ülikooliloengutes pakutu täiendasid meie keeleteadmisi koolidele mõeldud grammatikad, ajakirjanduses ilmunud kirjutised, Emakeele Seltsi kõnekoosolekutel kuuldu jm. Palju sõltus iseenese aktiivsusest, huvidest, pühendumisest.

Tudengipõlvele tagasi vaadates arvan, et olin aktiivne tegutseja mitmes valdas. Kitsamaks erialaks valisin eesti keele ja koostasin kaks erialast kursusetööd: „Fraseoloogia J. W. Jannseni „Perno Postimehes““ ja „Sõnavara Heinrich Göseni grammatikas“. Sooritasin kaks murdepraktikat, esimese Huno Rätsepa juhendamisel Tartu ja Võru murde piiri selgitades ja teise Juhan Peegli vaimsel suunamisel Mustjala murraku käänamis- ja pööramisvormistikku kirjeldades. Diplomitöö koostas Gerda Laugaste juhendusel teemal „Tüüpsõnade ja käändkondade probleem eesti keele grammatikates“, mille retsensent oli Huno Rätsep.

Pedagoogilise praktika käigus kuulasime ainetunde Tartu I, V ja VIII keskkoolis, kus meil oli võimalus jälgida suurte meistrite Vello Saage, Marta Loogi, Helve Pall-Särgava jt tööd. Nii nooremale kui ka vanemale kooliastmele ettenähtud praktikatunnid andsin Tartu V keskkoolis, õpetusaluseks V ja IX klassi õpilased. Praktika juhendajalt Gerda Laugastelt saime kasulikke nõuandeid ainetundide sisustamisel, töövõtete valikul, tunnikavade koostamisel jm. Hästi mõjusid tundide analüüsid, tema julgustav suhtumine, loova lähenemise soodustamine, soovitus arvestada laste eripära. Kõige rohkem vajasime innustust selleks, et lapsi loovalt õpetada, lastes endis loovust esile kutsuda. Sain temalt esimese praktikatunni järel kiitva hinnangu: „Õpetajaks sündinud“. Praktikapäevist on jäänud helged mälestused, mitu neist poistest-tüdrukutest on head tuttavad tänapäevani.

Hästi mõjusid tundide analüüsid, tema julgustav suhtumine, loova lähenemise soodustamine, soovitus arvestada laste eripära.

Osalesin eesti keele ringi töös ja sattusin juhatase etteotsa.¹ Laulurõõmu ja omamoodi muusikaharidust sain akadeemilises naiskooris Richard Ritsingu juhatusel lauldes ja kandlemänguvõlu nautisin rahvapilliorkestris Elmar Luhatsi käe all mängides. Ülikooli rahvakunstiansambli koosseisus, mille juhiks oli unustamatu Helju Mikk, osalesin 1957. aasta VI ülemaailmsel noorsoo ja üliõpilaste

¹ V. Presjärv 1959. TRÜ ÜTÜ eesti keele ringi tööst. – Keel ja Kirjandus nr 5, 318–319.

festivalil Moskvas. Meeldejäävaid sündmusi kogunes tudengielu päevil rohkesti. Armusin, leidsin ideaalse kaaslaste kogu pikaks eluks, laste isaks. On, mida elukaare lõpuosas meenutada.

Aastad emakeeleõpetajana

1959. aastal lõpetasin ülikooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja kvalifikatsiooniga. Aulas koos istunud tööle suunamise komisjoni otsusega määrati mind kolmeks aastaks Võnnu keskkooli õpetajaks – nii oli tol ajal kombeks. Algas töö, eluaegne töö, millest jätkus tulevasele põlvele, nagu kirjutas A. H. Tammsaare.

Tolleaegses koolikorralduses kehtis tava, et maakooli õpetajale kindlustas külanõukogu prii korteri, kütte ja valgustuse. Mina sain elukoha kiriku taga endisest pastoraadist ümberehitatud hoone teisel korrusel, aknaga otse vastu kiriku sissepääsu. Tänu sellele oli mul hea võimalus näha kirikuõpetajat pühapäeva hommikul oma mustas talaaris jumalateenistusele minemas ja vahel, kui organist kohal, ka kaunist orelimuusikat kuulata.

Kahetoalist korterit jagasin nimekaimu Valve Rulliga, kes töötas koos Juuro Kuusikuga algklasside õpetajana üle tee asuvas koolimajas. Keskkooliklassid paiknesid Võnnu alevikust kilomeetri jagu väljaspool, surnuaia lähedal, kunagise ministeeriumikooli tarvis ehitatud kahekorruselises majas. Koolidirektor Rutt Kuuli elas samas majas, õppealajuhataja Medea Kõrv aga pastoraadi teise otsa ehitatud kahetoalises korteris. Alumist korrust kasutati kooli internaadina ja selle ühes otsas oli korter matemaatikaõpetaja Evi Miti ja inglise keele õpetaja Eha Eisti kasutada. Alustasime kõik kolmekesi pedagoogitööd elu esimesel töökohal, neljandana veel Tarmo Kerstna pioneerijuhina. Olime elurõõmsad ja algatusvõimelised pedagoogihakatised, sukeldusime üheskoos elumere lainetesse.

Puid käisime ise Vara metsast kolhoosi veoautoga toomas ja nende kütmişkõlblikuks tegemine jäi õpetaja oma lõbuks. Kortерid olid väga kehvasti ehitatud, külmad ja niisked, põrandalaudade vahel haigutasid suured praod. Õpetajate korterite vahel oli pikk pööning, kust lõõtsus tubadesse külma tuult. Armsaimaks paigaks kujunes ahjukülg, mille vastu toetades sai käed ja selja soojaks, nii et võis laste kirjatöid parandada ja koolitundideks valmistuda. Aga minu esimene töö kooli heaks oli hoopis õpetajate toa põranda pintseldamine, sest maja sanitaarremont oli pooleli.

Elu maal pakkus palju uut ja rõõmustavat, kuigi olen sünnilt maalaps. Oli võimalus olla jälle looduses. Imetlusega jälgisin kevadel, kuidas pungad puudel puhkesid, kuidas hiirekõrvus kased muutsid iga päevaga suurust ja värvi, kuidas pisike hall ööbik õhtuti kirikupargi servas, silmad kinni, vägevasti laulis, kuidas kevadpäikeses hakkas kogu kirikupargialune kollastest metstulpidest kullendama, metsalilled lõhnama, kuidas kevad tegi suvele südame

Armsaimaks paigaks kujunes ahjukülg, mille vastu toetades sai käed ja selja soojaks, nii et võis laste kirjatöid parandada ja koolitundideks valmistuda.

lahti – kõigele sellele polnud tudengipõlves aega tähelepanu pöörata, sest imekaunid kevadkuud kuluvad linnas semestrilõpu eksamitele, vaimupingele.

Koolmeistriaja kõige armsamad mälestused on õpilastest, kes suhtusid õpetajatesse lugupidavalt, olid valmis õppima, korraldusi täitma ja arenesid. Maalaste rõõmus meel, valmidus tööd teha, pingutada tuli selgelt esile. Võnnu keskkooli V klassi kogunesid õpilased ümberkaudsetest algkoolidest, kus aineõpetustase oli väga kirev, mõne kooli õpilaste kirjaoskus oma vanuse kohta õige keskine. Asusin neid usinasti järele aitama, seadsin kolleeg Carmen Kuusiku nõuandel sisse kaks kodutööde vihikut (trükitud töövihikuid tol ajal veel polnud), kontrollisin ja hindasin igat kodust harjutust. Õpilase üks vihik oli minu käes ja teine temal kodus, kuhu täitis ülesandeid. Järgmises tunnis vahetasime vihikud. Vigade paranduse tegi laps järjekindlalt iga emakeele tunni järel ja viletsamatega vaatasin pärast tunde vead üle, arutasime, mis laadi need on ja miks. Nõnda järjekindlalt talitades omandasid kõik lapsed kooliaja lõpuks tarviliku kirjaoskuse.

Emakeeleõpetaja töökoormus ja osakaal koolielus oli suur, sest kirjaoskajale inimesele sigines lisäülesandeid: seinalehe väljaandmine, omaloomingu innustamine, õppenõukogu koosolekute protokollimine, aktuste, tähtpäevade tarvis luuletekstide lugejate väljaõpetamine, raamatukogu täiendamine, vahel ka laenutamine, eri eesmärgiga matkad, ekskursioonid kirjanduslikesse paikadesse Eestis jpm. Õhtuid täitis enesestmõistetavalt isetegevuse edendamine kohalikus rahvamajas. Tuli olla küla küünal. Laulsin naisansambelis, millele õpetas viisid kätte vanahärrast koolmeister viuliga, segakooris (käisime 1960. a üldlaulupeolgi), osalesin näiteringis. Nii kujunesid emakeeleõpetaja tööpäevad õige tihedaks, arvestades veel kirjalike tööde parandamist ja kirjandiõpetust. Oma viimasel tööaastal Võnnus sain kolleegi lapsepuhkuse tõttu nädalakoormuseks 32 tundi, sest peale eesti keele ja kirjanduse õpetasin X klassis ka psühholoogiat ja loogikat. Muusikaõpetaja lapsepuhkuse ajal andsin oma klassi õpilastele laulutunde. See tähendas 5–6 õppetundi iga päev, laupäeval käidi ju ka koolis. Need olid rasked kuud, aga sain hakkama.

1962. aastal abiellusin Peet-Henn Kingisepaga ja asusin elama Tartusse tema koju. Peres sündisid Meelis (1963) ja Leelo (1967). Tööd leidsin algul Tartu Kunstikoolist, kuhu mind kutsus kirjandiõpetust edendama tolleaegne direktor skulptor Elmar Rebane. Tema kurtis, et kunstikooli lõpetanud saavad erialal häid hindmeid, aga sisseastumiseks

Tudengipõli jääb seljataha. Pildil koos ravi-osakonna tudengi Peet-Henn Kingisepaga.

kohustusliku kirjandi kirjutavad nad nii halvasti, et jäävad Eesti Riiklikku Kunstiinstituuti vastu võtmata. Hakkasin õpetama III, IV ja V kursuse õpilasi. Järgmisel aastal V kursus kadus.

Üldainetunnid toimusid praeguse Ugala korporatsiooni majas, erialatunnid enamasti Sakala korporatsiooni hoones. Tagantjärele on rõõm tunnistada, et olen õpetanud eesti keelt ja kirjandust tänapäeval tuntud kunstnikele Heiti Pollile, Lea Mehilasele, Naima Neidrele, Kaarel Kurismaale, Tõnu Soole, Saskia Kits-Kasemaale, manalateele läinud Henno Käole, Paul Allikule, Andrus Kase- maale jt. Vaevalt nad mind mäletavad, sest üldainetunde oli kunstikoolis vähe, mina aga neid küll. Nägin, kuulsin, kuidas juhendasid kunstiõpilasi kunstnikud Alfred Kongo, Kaljo ja Ellen Polli, Aleksander Suumann, Kadri Käosaar (kunsti- ajalugu), Edgar Potseps, Lola Liivat-Makarova, Harri ja Viive Puudersell jt. See oli minu jaoks huvitav ja hariv aeg.

Ringiga taas ülikoolis

1962. aasta novembrist hakkasin algul poole, hiljem täiskohaga tööle vanem- laborandina oma endiste õppejõudude keskel ülikooli eesti keele kateedris. Kui esialgu tekitas kateedrisse, oma endiste õppejõudude hulka tööleminek kõhe-

Peamine, mis õnnelikuks teeb, pole raha, vaid meeldiv töö, sõbralikud inimsuhted, vaimsed püüdlused, jõukohane eneseteostus.

dust, siis peagi sulandusin kollektiivi ja tundsin end hästi nagu kala vees, sest üldine õhkkond Arnold Kase juha- tatavas kateedris oli sõbralik ja tänu Juhan Peegli nalja- soonele vallatugi. Kogesin, et poole kohaga töötades saab küll pool palka, aga ühiskondlikku tööd jätkub täie eest. Siit tuli ka arusaamine kogu eluks, et peamine, mis õnne- likuks teeb, pole raha, vaid meeldiv töö, sõbralikud inim- suhted, vaimsed püüdlused, jõukohane eneseteostus.

Igapäevatöökõks sain murdelintide litereerimise Voldemar Kiisi ehitatud sead- mega. Linti sain katkestada ja edasi-tagasi liigutada pedaali abil, jalaga, ja käed jäid vabaks, et tekst foneetilises transkriptsioonis kirja panna. Koostas in eesti keele kateedri murdearhiivi ülevaate.² Peale murdelintide litereerimise Johannes Voldemar Veski mälestusi, mida olid Emakeele Seltsi eestvõttel 28,5 tundi kest- vate intervjuudena ülikooli fonolaboris lindistanud Heino Ahven, Huno Rätsep ja Juhan Peegel. Veski aeglast, voolavalt rahulikku suulist kõnet oli ülihuvitav kuulata ja kirja panna. Korduvalt liikus ta mälestustes Hugo Treffneri kooli, kus ta oli õppinud ja hiljem töötanud, samuti Tallinnas elatud aastaile, tööle Teataja jt ajalehtede toimetustes ja sellelegi, kuidas ta 1910. aastal VII üldlaulupidu kor- raldas. Teda kuulates ja üles kirjutades rullus mu ees lahti pikk eesti kultuurilugu värvikate tegelaste ja sündmustega. Sain tublisti targemaks. Litereeritud tekstid

² Valve-Liivi Kingisepp 1967. Tartu Riikliku Ülikooli eesti keele kateedri murdearhiiv. – Kodu- murre nr 8, 12–17.

Väitekirja kaitsmispäeval koos juhendaja professor Arnold Kasega.

ilmusid Asta Veski ja Elli Riikoja toimetamisel J. V. Veski mälestuste raamatuna 1974. aastal.

Kuna kateedri õppekoormus oli suur ja mul oli erialast pedagoogikogemust, hakati mind õppeülesande korras rakendama üliõpilaste õpetamisel. Õpetasin praktilist eesti keelt vene osakondade üliõpilastele, hiljem tänapäeva eesti keelt kaugõppe eesti filoloogidele, juhendasin esmakursuslaste kursusetöid, lugesin ja hindasin kooliõpilaste emakeeleolümpiaadide uurimusi.

1968. aasta lõpus tõusin aspirandiseisusse ja valisin uurimisteenaks Otto Wilhelm Masingu „Marahwa Näddala-Lehhe“ sõnavara, juhendajaks Arnold Kask. Sain seda põlve pidada napilt poolteist aastat. 1970. aastal loodi ülikooli juurde ettevalmistusosakond ehk nullkursus, eesti keele kateeder sai juurde vanemõpetaja koha ja kolleegide innustusel kandideerisin sellele ametikohale, kuna töö eeldas varasemat keskkooli emakeeleõpetaja kogemust. Osutusin valituks.

Ettevalmistusosakonda asus juhatama endine matemaatika-loodusteaduskonna dekaan Anatoli Mitt. Esimese aasta töökoormus oli pöörane: mulle ei jäänud ühtki vaba päeva nädalas, kõiki õhtuidki mitte, sest humanitaarteaduskondadesse astujaile oli eesti keelt ja kirjandust $8 + 7 = 15$ tundi nädalas, õhtusele rühmale kolm korda nädalas kokku 6 tundi ja teistesse teaduskondadesse astujaile kirjandiõpetust 12 tundi nädalas. Kaugõpperühm tuli Tartusse laupäevakspühapäevaks ja ka nemad pidid oma tunnid kätte saama. Alles uuel õppeaastal märkas Anatoli Mitt, et mul pühapäeva polegi, ja nõudis administratsioonilt lisakohti. Poole kohaga hakkas kirjandust õpetama Endla Köst ja hiljem, kui õpperühmi tuli juurde, täitis seda koormust Reet Vääri, kirjandiõpetus langes Maia Rõikale. Mina jäin ligi kümneks aastaks õpetama kogu eesti keele kursust,

Eesti keele kateedri pere Arnold Kase 80. sünnipäeval.

alustades häälikuõpetuse ja ortograafiaga, jätkates morfoloogia ja süntaksiga ning lõpetades sõnavaraosaga. Ühtekokku tuli kolmele rühmale anda 8 tundi nädalas, nii et see andis mulle normaalse 24-tunnise nädalakoormuse. See oli imetore aeg! Nii südamelähedast tööd olin igatsenud ja see sobis mulle suurepäraselt.

Koostas in õppijaile eesti keele harjutuste kogumiku, mis ilmus rotaprint-trükkisena 1978. Kuulajatega sain hea kontakti, sest neile tähendas 10 kuud ettevalmistusosakonnas tol ajal olematut 12. gümnaasiumiklassi. Nii mõnigi lausus kevadel, et pole kogu kooliajal eesti keelt kui õppeainet nii põhjalikult õppinud kui aastaga ülikooli juures. Eriti hästi suhtusid õppetöösse õigusteaduskonda kandideerivad noormehed, kes vabanesid sõjaväest, rääkisid aktsendiga eesti keelt ja uuendasid ettevalmistusosakonnas entusiastlikult meelet läinud kesk-koolikursust. Nii mõnigi neist töötas ja töötab meie riigi tänapäevaelus juristina väljapaistval kohal.

Eesti filolooge õpetamas

Õppetöö kõrval hakkasin pisitasa väitekirja materjali üle vaatama ja uurimuseks vormistama. Kui midagi valmis sain, andis see võimaluse esineda Emakeele Seltsi ettekandekoosolekuid või isegi üleliidulistel fennougristide konverentsidel (1972 Saransk, 1974 Petroskoi, 1977 Užgorod, 1979 Sõktõvkar). 1981. aasta 21. detsembril, talvisel pööripäeval, seis in filoloogiateaduskonna nõukogu ees venekeelse

väitekirjaga „Slovarnõi sostav gazetõ O. W. Masinga „Marahwa Näddala-Leht““, oponentideks Juhan Peegel ja Elli Riikoja. See oli totter olukord küll, aga venekeelsete kandidaadiväitekirjade nõue kestis enne ja veel mitu aastat hiljemgi. Oponendid tunnistasid mu väitekirja nõuetele vastavaks ja Moskva VAK kinnitas nõukogu otsuse. Minu elus tähendas see palju. Paul Aristel oli lõbus-aasiv komme väitekirja kaitsjaile õnne soovides lisada, et nüüd on nad inimeste hulka vastu võetud, mõeldes selle all teadlaste sekka jõudmist. Olin tõeliselt õnnelik.

Kateedrijuhataja professor Huno Rätsep vahtas mu õppekoormust, võttis ettevalmistusosakonnast ära ning pani õpetama eesti filoloogidele ja defektoloogidele tänapäeva eesti keelt, lugema sissejuhatust erialasse ja juhendama leksikograafia eriseminari. Lisandus kursuse- ja diplomitööde juhendamine. Sain maailma kõige paremate ja armsamate noorte, eesti keelt ja kirjandust õppima tulnud tudengite vaimuelu mõjutajaks.

1980. aasta sügisest juhendasin kaheksa aastat ka eesti keele ja soome-ugri keelte ringi. See töö suurendas ja rikastas mu tegevushaaret oluliselt. Kutsusin ellu slängiuurijate rühma ja jõudsimme vaprate tudengitega aastase tegevuse tulemusena slängi iseloomustava telesaateni. Neil aastail sain tunda pedagoogitöö suuri rõõme, jälgida noore argliku tudengi kasvamist arvestatavaks uurijaks omal alal. Nägin kevad- ja sügiskoole korraldades, kuivõrd selgelt vajab tudeng kontakti keeleteadlaste, õppejõududega, võimalust istuda nendega koos, arutada ja vahetada arvamusi, kuivõrd suurel määral täiendasid teadmisi ja oskusi ning liitsid noori õppesõidud eesti eri murdealadele või sugulaskeelte kõnelejate juurde. Imekombel õppis noil aastail osakonnas palju andekaid noori, kes mõjutavad ja juhivad tänapäeval keeleteadlastena meie keeleelu, õpetavad uusi uurijaid või tegutsevad tulemuslikult mõnel muul alal.³

Dotsendikohale valiti mind konkursi korras 1985. aastal. Mäletan, et 1980. aastatel kuulusid eesti keele kateedri õppejõudude koormusse eesti filoloogide õppeplaani põhiained tänapäeva eesti keel, eesti keele ajalugu, eesti kirjakeele ajalugu, dialektoloogia ja eesti keele õpetamise meetodika, lisaks erikursused

Autor 65-aastasena.

Imekombel õppis noil aastail osakonnas palju andekaid noori, kes mõjutavad ja juhivad tänapäeval keeleteadlastena meie keeleelu, õpetavad uusi uurijaid või tegutsevad tulemuslikult mõnel muul alal.

³ Vt ka Valve-Liivi Kingisepp 1997. Pool sajandit üliõpilaste keeleringi. – Emakeele Seltsi aastaraamat nr 43, 109–131.

ja -seminarid eesti keele eriharule ning murde-, leksikograafia ja pedagoogilise praktika juhendamise. Meie korraldada oli ka osa ülikooli sisseastumiseksamitest, kirjandid kõikidesse teaduskondadesse kandideerijatele ja suulised eksamid humanitaarerialadele astujaile. Paaril korral pidin eksamikomisjoni mahukat tööd juhtima.

Koos Maia Rõikaga avaldasime 1984. aastal tarviliku trükise „Eesti keele harjutusi kõrgkoolidesse astujaile“. Samuti korraldasime erinevatel teemadel kooliõpilaste vabariiklikke emakeeleolümpiaade. Hästi on mees minu eestvedamisel toimunud nimeolümpiaad, kus kõik auhinnakohad võitsid noormehed.

Tänapäeva eesti keel oli neljaosaline ainekursus, mida õpetati I–IV kursuse eesti filoloogidele ja defektoloogidele. I kursuse programmis oli fonetika- ja ortograafiaosa ja seda asusin 1982/83. õa-st õpetama. II kursuse morfoloogia põhiõppejõud oli Jaak Peebo, III kursuse süntaksit ja IV kursuse leksikoloogiat õpetas Ellen Uuspõld ja tema võttis vastu ka lõpueksami. Kuna eesti keele kateedri õppejõude lähetati ka Soome ülikoolidesse tööle, asendasid kohalolijad neid eri aastatel. Kateedrijuhatajal polnud sügiseti enne võimalik koormust jagada, kuni selgus, kes õppejõududest läheb välismaale, kes jääb. Otsustaja ja saatja oli Moskva ning info liikus teosammul, nii et mõnel aastal polnud poole septembrigi ajal veel selge, kes ära sõidab ja kas üldse sõidab.

Mina sain lähetuse Soome 1988. aasta sügisel ja töötasin neli sisukat ja sündmusterikast talve Oulu ülikooli eesti keele lektorina.⁴ Perestroika oli toonud muutusi välislähetusse saatmise tingimustesse. Enam polnud takistuseks lähisugulased välismaal, ei represseeritud perekonnaliikmed ega parteitus nagu varem.

Uus aeg, uus töökorraldus

1992. aasta kevadel välislähetusest naastes olin taasiseseisvunud Eesti Vabariigi sünnipärane kodanik. Õppeplaanid ja kogu töökorraldus olid vahepealsetel aastatel ülikoolis kardinaalselt muutunud.⁵ Oli alanud nõukogulikust mõtteviisist lahtirabelemise ajajärk, töös läänemaailmale omase õppesüsteemi rakendamine. Kateedrist oli saanud õppetool, õppetöö jagunes igas eriharus alam-, kesk- ja ülemastmeks, koormust arvestati õppenädalate kaupa, oli põhi- ja valikkursuste süsteem, muudetud oli ainekursuste sisu, mahtu, nimetusi ning palju-palju muud. Soomest tulnule olid siinsed uuendused tuttavad.

⁴ Vt ka Valve-Liivi Kingisepp 2015. Eesti keele lektorina Oulus. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja nr 25, 35–62.

⁵ Vt ka Jaak Peebo, Ellen Niit 2003. Eesti keele õpetamine taasiseseisvunud Eestis 1990. aastatel. – 200 aastat eesti keele ülikooliõpet. 1803 eesti ja soome keele lektoraat Tartu ülikoolis. Juubelikogumik. Koost Valve-Liivi Kingisepp. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 25. Tartu, 380–403.

F. J. Wiedemanni keeleauhinna laureaat koos tütrega presidendi vastuvõtul 2013.

Aasta lõpus, süütalastepäeval, pidi 65-aastaseks saanud Huno Rätsep rektor Peeter Tulviste kehtestatud korra kohaselt pensionile minema. Teda hakkas õppetooli juhatajana asendama Reet Kasik, kuni 1995. aastal astus ametisse Mati Erelt. Ülikooli õppejõu töö koosneb teatavasti kolmest tähtsast osast: õppetööst, teadustööst ja üldsuse heaks tehtavast tööst. Erelt kutsus õppetoolis ellu eesti vana kirjakeele uurimiserühma, mille tegevusse süvenesin kogu vaimujõu ja energiaga.⁶ Ühistöö pakkus palju rõõmu ja tulemusi ning huvi ja armastus aineala vastu kestab praeguseni – jõudumööda püüan uurida ja kirjutadagi.

Õppetöö vallas hakkasin alamastme kursusena lugema eesti õigekeelsust, sissejuhatust erialasse, mis koondas sissejuhatuse eesti keele uurimisse, keelesuguluse ja eesti kirjakeele sõnavara. Samuti asusin juhendama üht proseminarirühma. Hiljem lisandusid eesti kirjakeele ajaloo kursus, leksikograafia erikursus ja eesti keele seminari juhendamine.

Tööd sai ühtekokku väga palju, sest tuli luua uued loengukursused ja teooria omandamiseks koostada vajalik harjutusmaterjal. Eesti õigekeelsuse kursust alustasin üldistava sissejuhatusega keelest, keelemärgist, selle tähendus- ja vormipoolest, muutlikkusest, keelesüsteemist ja keeleteaduse süsteemist, kõne- ja kirjakeelest, keele korraldusest ja normimisest, normimisprintsipiidest jpm, jõudes välja eesti ortograafia, kogu õigekirjareeglite süsteemi käsitluseni.

⁶ Vt ka Valve-Liivi Kingisepp 2013. Huvitav eesti vana kirjakeel. – Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind 25. Koost Jüri Valge. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 183–193.

Allikaina kasutasin eelmisel kümnendil vastuvõetud ja kasutusse juurdunud VÕKi otsuseid,⁷ teadusliku grammatika II osa lisa kirja kohta,⁸ uusi kooligrammatikaid, õigekeelsussõnaraamatut. Selle kõrval asusin usinasti koostama uut harjutusmaterjali, sest näiteks suure ja väikese algustähe kohta varem avaldatud ülesanded ajasid lausa naerma: polnud ju enam vaja õppida õigesti kirjutama kolhooside ja ajaloo areenilt kadunud nõukogude asutuste nimetusi, asemele aga olid tulnud ja järjest lisandusid uued ettevõtted, organisatsioonid, perioodikaväljaanded, üritused, kaubad. Mõtlemisainet tuli kuhjaga juurde. Mu väljaanne „Kirjuta õigesti: harjutusi eesti õigekeelsusest“ sai valmis 1995. aastaks ja sellest ilmus mitu trükki, viimane 2000. aastal, kui sain täis 65 ja lõppes dotsenditöö

Harjutusülesandeid valides, näitelauseid koostades pidasin silmas, et need sisaldaksid kultuurilooliselt harivat materjali, et lause kirjavad märkide valimisel ja sõnade kokku- või lahkukirjutamisel tuleks kaaluda, kuidas nende erinev kasutus muudab lause tähendust.

üliloolis, ehkki paariks aastaks rakendati mind veel spetsialistina. Harjutusülesandeid valides, näitelauseid koostades pidasin silmas, et need sisaldaksid kultuurilooliselt harivat materjali, et lause kirjavad märkide valimisel ja sõnade kokku- või lahkukirjutamisel tuleks kaaluda, kuidas nende erinev kasutus muudab lause tähendust. Otsisin välja võimalikult keerukaid olukordi, et harjutustundides oleks pingsat mõttetegevust, elavat arutelu õigekirja normide, normingute ja konkreetsete kasutusjuhtude üle.

Õigekeelsuse kursust täiendas ja omandamist hõlbustas oluliselt Tiiu Ereli „Eesti ortograafia“, mis ilmus ka 1995 ja püsib kordustrukkidena kasutusel tänapäevani, samuti Mati Ereli, Tiiu Ereli ja Kristiina Rossi „Eesti keele käsiraamat“ (1997) ning eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS (1999). Viimane sõnaraamat tegi suure sammu käskivalt normimiselt suunava ja soovitava normimise poole, nagu oli edenenud ka eesti keelekorralduslik mõte. Vanem põlvkond protestis muidugi paralleelselt võimalike, õigeks või soovitatavateks tunnistatud kasutusjuhtude vastu, sest harjumusel on suur jõud, eriti ortograafias, milles on palju kokkuleppelist. Kokkuleppe muutmine on teadagi valus.

Uuel sajandil käikuläinud õppeplaani järgi muudeti eesti õigekeelsuse kursus suulise ja kirjaliku väljenduse õpetuseks ja see oli kohustuslik nii eesti filoloogidele kui ka teiste teaduskondade üliõpilastele, kes soovisid õpingute käigus läbida mõne astme eesti filoloogia kavast. Aine sisu ja näo kujundas Kersti Lepajõe minu tubli järglasena ja õpetama asusid uued jõud.

Eesti keele korraldusest ja kirjakeele uute normingute kehtestamisest on saatust mind hoidnud. Mul pole olnud vaja osa võtta ei VÕKide tegutsemisest ega

⁷ Kirjakeele teataja 1979–1983. Õigekeelsuskomisjoni otsused. Tallinn: Valgus, 1985.

⁸ Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: Kiri. Tallinn: Eesti TA Keele ja Kirjanduse Instituut.

Eesti Keeletoimetajate Liidu juhatuse liikmed Egle Heinsar, Maris Jõks, Katrin Kern, Kristel Ress kevadtööl 2013 auliikme aias.

ES keeleteoimkonnas vastu võetud otsuste põhjendamisest. Minu huvi ja ülesanne on olnud kirjakeele norme teada, tunda, mõista, seletada, luua tudengeis arusaam kirjakeele väljendusvõimalustest, nende kujunemisest, kujundajatest, muutuste põhjustest eri aegadel, aidata noorel inimesel vaimselt täiustuda ja teda selles pingutusteahelas arvestuste ja eksamitega kontrollida. Enda meelest olen olnud parajalt nõudlik õppejõud ja püüdnud jätkata eesti filoloogia traditsioonilisi õpetussuundi. Eesti kõrghariduse suure reformi – Bologna konveieri – jõulisest juurutamisest ja juurdumisest olen kõrvale jäänud.

Viimane aastakümme mu elust on möödunud peamiselt pereringis. Loen, kuulan muusikat, harin aeda, suhtlen elavalt kolleegide ja järglastega, viie lapselapse ja neljanda põlve esindaja imearmsa Teelega. Kui keerata ajaratast sada aastat tagasi, mil eestikeelse ülikooli esimene eesti keele professor Jaan Jõgever kirjutas: „... ainult rahvad, kes omale on suutnud ühise kirjakeele luua, kannavad haritud rahva nime ja on niikaugelt ühine rahvas, kui neil ühine kirjakeel tarvitusel on“, siis tänapäeval ühiskonna kõiki vajadusi täita suutva eesti riigikeele saatus, keele püsima jäämine globaliseerumise keerukates tingimustes on tõepoolest rahva enda kättes, uute põlvete hooles. Olgu meil kõigil selleks taht, tarkust, energiat, armastust!

Toimetamine tõlkija vaatevinklist¹

Marika Borovikova

OÜ Luisa Tõlkebüroo eesti keele – inglise keele vandetõlk ja inglise keele tõlkija

Keeletoimetaja on tõlkija sõber, kellest võib palju abi olla. Tõlke eest vastutab küll tõlkija, kuid selle toimetamine tagab tõlkijale suurema kindlustunde. Keeletoimetaja, kes pole tekstiga enne kokku puutunud, võib märgata asju, mida algtekstiga väga tihedalt seotud ja võib-olla ka algkeelest mõjutatud tõlkija ei näe.

Nimetan kolm märksõna selle kohta, miks tõlgete toimetamine on vajalik. Need on tõlke kvaliteet, kiirus ja teine silmapaar.

Tõlke kvaliteet

Olen oma 17aastase tõlkijakogemuse põhjal täiesti kindel, et keeleteoimetaja töö muudab tõlke kvaliteedi paremaks. Seepärast paneb muretsema viimasel ajal Eesti tõlketurul levima hakanud mõtteviis, et keeleteoimetamine ei ole iga teksti puhul iseenesestmõistetav. Põhjusi selleks on vähemalt kaks. Olulisem neist on muidugi karm konkurents ja hinnasurve: tõlkebüroosid on palju ja Eesti turg väike. Teine põhjus on kliendi soov sellise teenuse eest mitte maksta, sest teksti on vaja näiteks ainult sisetarbimiseks või toimetab klient teksti ise.

Tõlkevaldkonna suhteliselt uus nähtus on kvaliteedikontrolli tööriist (ingl *Quality Assurance* või QA). See on eraldi programm või tõlkeabiprogrammi lisavõimalus, mida kasutatakse teksti ülekontrollimiseks. Mõnel juhul müüaksegi nüüd tõlke teenust ainult koos QA-teenusega. Kvaliteedikontrolli tööriist on siiski vaid teksti tehnilise kontrollimise vahend, mis aitab leida üles topelttühikud, topeltsõnad, numbrite ebakõlad, ebajärjepidevalt tõlgitud korduvad laused või fraasid jne. Sellest on palju kasu nii tõlkijale kui ka keeleteoimetajale, kuid ei asenda mingil viisil keeleteoimetajat, kes oskab pakkuda paremaid sünonüüme, sätib sõnajärge ning leiab üles ka valed käändelõpud ja liited.

Viimaks ei saa jätta nimetamata tõika, et tõlkimine on loominguiline töö ja ka kõige parematel tõlkijatel võib olla päevi, mil tõlkimine ei taha kuidagi edeneda või mil see tuleb suurema vaevaga kui tavaliselt. Ka sellisel juhul saab abistada keeleteoimetaja, kes parandab kerge vaevaga kõik konarused ja muudab lausestuse sujuvaks.

¹ Artiklis käsitletakse tarbetekstide tõlgete toimetamist ega puudutata ilukirjanduslikke või muud liiki tekste. Kõik artiklis sisalduvad seisukohad kajastavad autori isiklikku arvamust.

Kiirus

Ehkki tõlke kvaliteet on tõlketöö tähtsaim tegur, peab osa kliente olulisemaks hoopis kiirust. Suuremates tõlkebüroodes tehakse igapäevatööd üldjuhul üsna tempokalt. Peale selle on tõlkebüroodes levinud ka kiirtööd, mille puhul peab tõlkima teksti väga ruttu ja tõlkijal on vähem aega sellele pühenduda, sealhulgas ei pruugi ta jõuda ajapuuduse tõttu kõiki tõlkealaseid allikaid kontrollida. Halvim, mis selliste töödega juhtuda saab, on see, kui seda ei anta keeleteimetajale ülelugemiseks. Kiirustamine toob teatavasti kaasa vigu, mistõttu on kiirtööde puhul eriti vajalik, et keeleteimetaja selle (kasvõi kiiresti) üle loeb.

Tähtsat rolli võivad mängida ka tõlkija töö tasustamise põhimõtted – kas tõlkijat motiveeritakse töötasu põhjal töötama kiiresti või kvaliteetselt? Kui tõlkija töötasu oleneb sellest, palju ta tõlkida jõuab, võib ka see tegur vigade teket soodustada.

Teine silmapaar

Keeleteimetaja on tõlke puhul nii-öelda kõrvalseisja. Erinevalt tõlkijast, kes on teksti tõlkinud, tõlke korralikult üle lugenud ning võib-olla seetõttu tekstis ka rohkem kinni, vaatab keeleteimetaja teksti võõra ja uue pilguga. Ta oskab osavate võtetega eemaldada viimasedki võõrapärased nüansid, nii et tekib tunne, nagu olekski tekst emakeeles kirjutatud.

Eriti keeruliste tõlgete tegemisel võib tõlkija tähelepanu keskmes olla raskete kohtade sõnastamine ja terminite otsimine ning nende väljendamine eesti keeles. Seetõttu saavad selgemad kohad vähem tähelepanu ja vigu võib esineda hoopis lihtsamas tekstiosas:

Osalesime ümarlaul „Taime- ja loomakasvatuse kohanemine kliimatuustutega ja leevendusmeetmed 1,5 °C võrra kõrgema temperatuuriga maailmas“.

Milline võiks olla hea keeleteimetaja?

Aja jooksul on mul tekkinud mõningane arusaam, millised oskused ja omadused võiksid olla tõlketeksti keeleteimetajal. Tõstaksin neist esile seitse.

1. Keeleteimetaja võiks toimetada talle jõukohaseid teemasid. Ideaalolukorras on ta pädev valdkonnas, millest räägib tekst, mida ta toimetab. Võõra valdkonna tekstist oleks mõistlikum loobuda. Praktikas see kahjuks alati nii ei ole. Kui keeleteimetaja ei ole näiteks õigusterminite ja juriidilise teksti stiiliga kursis, võib ta teadmatusest hoopis vigu juurde teha. Näiteks Euroopa Liidust tellitavate tööde puhul võib terminite vale kasutamisega kaasneda trahv.

ALGTÖLGE

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni
konventsioon kauba rahvus-
 vaheliste ostu-müügilepingute
 kohta*

TOIMETATUD TÖLGE

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni
kokkulepe kauba rahvusvaheliste
 ostu-müügilepingute kohta

* Nüüdne konventsiooni pealkiri on Riigi Teatajas avaldatud kujul veidi teistsugune: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute kohta

Veel üks väga oluline tahk on keeleteimetaja keeleoskus. Mõistlik oleks, kui keeleteimetaja oskaks kasvõi veidi seda keelt, millest tekst tõlgitud on, et vajaduse korral originaaltekstist järele vaadata, mis seal tegelikult kirjas on. Kui inglise ja saksa keele ülesehitusest saab aru suur osa keeleteimetajaid, siis vene, läti, hispaania, itaalia või türgi keelt ei osata sageli üldse. Kuid on selge, et keeleteimetaja ei saa osata täiuslikult eesti keelt ja siis vallata veel mitut keelt. Niisiis on seda nõuet vahel keeruline täita.

2. Hea keeleteimetaja võiks suhelda küsimuste, kõhklaste ja kahtluste korral tõlkijaga. Ideaalses olukorras võiksid keeleteimetaja ja tõlkija teineteist tunda. Sel juhul tõlkija teab, milline on keeleteimetaja stiil, ja keeleteimetaja tunneb tõlkija stiili. Tõlkebüroos teab keeleteimetaja sageli juba eri tõlkijate tüüpviigu – kes pole kirjavahemärkides hea, kes koostab liiga keerukaid lauseid jne. Väga suures büroos ja lepinguliste töötajate puhul võib aga tekkida olukord, kus inimesed ei tunnegi üksteist.

Suhtlemine tõlkijaga on eriti tähtis terminite muutmisel. Mõni termin või väljend võib tunduda keeleteimetajale veider, aga põhjus võib peituda kliendi etteantud terminites, mõne kitsa valdkonna harvaesinevates terminites või muus. Tõlkija on enamjaolt oma valdkonnas pädev ja seepärast tasub tema käest järele küsida. Ja mõnikord on põhjus hoopis originaaltekstis, kus ongi midagi valesti läinud ja see tuleb ka tõlkesse üle tuua.

Peale terminite tuleks ka sõnastuse muutmisel olla mõnikord ettevaatlik, sest näiteks õigustekstis võib kahemõttelisus olla taotluslik. On ka olukordi, kus teksti lihtsalt peabki mingite juriidiliste nüansside tõttu kohmakamalt sõnastama.

Tõlkijaga suhtlemine ja muudatuste kooskõlastamine on vajalik ka seepärast, et tõlke lõpptulemuse eest vastutab tõlkija.

Näiteks on sõnu, mis parandatakse tekstis enamjaolt ära. Üks sellistest on *poolt*, mida ei lähe tavaliselt vaja, kuid mis on täpses õigustekstis teinekord tähtsal kohal. Järgmine näide kajastabki keeleteimetaja harjumust see alati ära võtta, ehkki siinsel juhul muutus kogu lause mõte.

ALGTÖLGE

*Projektimeeskonna **poolt** asjakohastele riigiasutustele ja kommunaalteenuste osutajatele pakutava koostöö juhtimine ja kontrollimine*

TOIMETATUD TÖLGE

Projektimeeskonna asjakohastele riigiasutustele ja kommunaalteenuste osutajatele pakutava koostöö juhtimine ja kontrollimine

Arutelu tõlkijaga võib raskendada see, et elu on igas valdkonnas väga kiireks läinud ja tähtaeg surub peale. Samuti tulevad mängu isiksuseomadused. On tõlkijaid, kes ei vaata kunagi parandusi ega soovi tagasisidet. Loodetavasti on neid aga vähem kui neid, kes soovivad nõu küsida ja seeläbi ennast arendada.

3. Peale teises punktis nimetatud suhtlemise võiks hea keeleteoimetaja anda tõlkijale tagasisidet. Pean selle eraldi rõhutamist väga tähtsaks. Keeleteoimetaja peaks julgelt teavitama tõlkijat, kui tolle esineb korduvaid vigu või ta kasutab mingit väljendit või konstruktsiooni valesti. Minu arvates on see tõlkija jaoks parim ja seejuures tasuta võimalus areneda. Peale selle teeb see ka keeleteoimetaja töö tulevikus kergemaks, sest korduvaid vigu ei pea enam parandama. Mõistagi võib leiduda tõlkijaid, kes tagasiside üle ei rõõmusta või peavad kriitikat negatiivseks, aga olen kindel, et enamik neist tahab midagi oma tööde kohta kuulda.

4. Keeleteoimetaja ei tohiks teha meelevaldseid ega tarbetuid muudatusi, kuid samas ei tohiks ta vajalikke parandusi tegemata jätta. Siin võiks ehk lähtuda reeglist, et muuta võiks nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik. Kui lause või teksti sõnastus on keeleteoimetaja arvates tarvis täiesti ümber teha, tasub see alati tõlkijaga kooskõlastada. Nagu igal keeleteoimetajal, on ka igal tõlkijal oma stiil ja isiklikud eelistused ning tegemata tuleks jätta parandused, mis ei tulene halvast stiilist, vales keelkasutusest, keelereeglite järgimata jätmisest jne. Näiteks ühes mu tõlgitud lepingus muutis keeleteoimetaja kõik *lepinguosalised lepingupoolteks*. Tekst oli pikk ja ta nägi sellega palju vaeva. Kui küsisin, miks ta seda tegi, ei osanud ta seda põhjendada ning otsustas lõpuks kõik tagasi muuta, kulutades sellele palju oma tööaega.

Kui lause või teksti sõnastus on keeleteoimetaja arvates tarvis täiesti ümber teha, tasub see alati tõlkijaga kooskõlastada.

Ka järgmises näites ei ole sõna muutmine vajalik.

ALGTÖLGE

*Kui teie edasimüüjad on **nime-
tatud** põhimõtteid rikkunud või
jätnud need täitmata ...*

TOIMETATUD TÖLGE

*Kui teie edasimüüjad on **toodud**
põhimõtteid rikkunud või jätnud
need täitmata ...*

Aga nagu enne öeldud, toimetatakse teksti vahel jällegi liiga vähe või tehakse parandusi, mis halvendavad senist kvaliteeti.

TOIMETATUD LAUSE

*Kui hind põhineb valemil, **siis** arvutab müüja selle üksiklepingu tingimuste kohaselt*

*Igasuguste lisa- ja värvainete **lisamine toimub** ostja kulul*

PAREMINI TOIMETATUD LAUSE

*Kui hind põhineb valemil, **arvutab** müüja selle üksiklepingu tingimuste kohaselt*

*Igasuguseid lisa- ja värvaineid **lisatakse** ostja kulul*

5. Hea keeleteoimetaja oskab alati oma muudatusi põhjendada. Keeletaju ja -kasutus võib olla inimeseti erinev ning mõnel juhul see ei kattu. Seega oleks alati hea, kui keeleteoimetaja parandusel on konkreetne põhjus.

Tõlkijal tasub alati oma töö üle vaadata, tutvuda toimetusemuudatustega ja küsida vajaduse korral, miks on leitud just selline lahendus. Selle taga ei ole kahtlemine keeleteoimetaja oskustes, vaid huvi muudatuse põhjuse vastu. Keel areneb kogu aeg ja alati on hea teada reeglilt või tava, mis muudatuse taga peitub. Kui aga keeleteoimetaja jääb põhjendamisega hätta, vähendab see tõlkija usaldust tema vastu.

6. Keeleteoimetaja peaks olema järjepidev. Kui ta teeb paranduse, peab ta veenduma, et see on tekstis läbivalt ühesugune. Mõnikord juhtub, et ühes lauses on midagi muudetud, kuid järgmises või – veelgi hullem – samas lauses on jäetud teine sarnane parandus tegemata. Abi on otsingufunktsioonist, millega saab tagada, et muudetud termin/sõna on kogu tekstis ühtemoodi.
7. Keeleteoimetaja peaks alati arvestama teksti stiiliga. Õigusteksti puhul tuleb olla täpne ja konkreetne, reklaamtekstis puhul võib lähteteksti laiemalt tõlgendada, jutustava teksti puhul võiks olla loomingulisem jne.

Heal keeleteoimetajal on veel palju häid omadusi ja siinne loetelu ei ole mingil juhul ammendav.

Kokkuvõtteks on minu töös olnud keeleteoimetajatest suur abi ja kasu. Selle näitlikustamiseks olen koondanud allolevasse tabelisse hulga lauseid, mille parandamise oskus on avaldanud mulle muljet.

ALGTÕLGE

Terrorism, mis on alati nuhtlus, on vallutanud ajalehtede pealkirjad iga päev ja iga pool maailmas

TOIMETATUD TÕLGE

Terrorism, alatine nuhtlus, laiutab ajalehepealkirjades iga päev ja iga pool maailmas

Piiride muutmise keeld jõu kasutamise teel on ÜRO põhikirja tuum

Tagasi Euroopa kliimamuutustega kohanemise konverentsilt (artikli pealkiri)

Teie logo peaks asuma kodulehe päise **ülemises vasakus nurgas**

Aruanded – kohalike üldtunnustatud raamatupidamis-põhimõtete kohaselt **koostatud ja lepingule lisatud äriühingu** auditeerimata bilanss seisuga 31. august 2017 ning äriühingu auditeerimata kasumiaruanne sel kuupäeval lõppenud vaheperioodi kohta (lepingu mõistete loetelust)

Teenindusettevõtja nõuab punktis 5 nimetatud tasu äriühingule osutatud teenuste eest, **kui lisas 2 ei ole eriolukordade puhul teisiti kokku lepitud**, ning ei nõua mingeid muid kulusid.

Keeld muuta piire jõudu kasutades on ÜRO põhikirjas keskne

Euroopa kliimamuutustega kohanemise konverentsi järelkajad

Teie logo peaks asuma kodulehe päise **vasakus ülanurgas**

Aruanded on äriühingu auditeerimata bilanss seisuga 31. august 2017 ning äriühingu auditeerimata kasumiaruanne sel kuupäeval lõppenud vaheperioodi kohta; **need on koostatud kohalike üldtunnustatud raamatupidamis-põhimõtete kohaselt ja lisatud lepingule**

Teenindusettevõtja ei nõua mingeid muid kulusid peale punktis 5 nimetatud tasu äriühingule osutatud teenuste eest, **kui lisas 2 ei ole eriolukordade puhul teisiti kokku lepitud**.

2018. aasta keeleteoimkonnas

Helika Mäekivi

liidu juhatuse liige, keeleteoimkonna liige

Emakeele Seltsi keeleteoimkond on Vabariigi Valitsuse määrusega seatud töörühm, kes teeb otsuseid eesti kirjakeele normi muutmise ja säilitamise kohta. Toimkonda kuulub praegu 11 liiget ja selle vanem on Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldaja Maire Raadik.

Tänavu hilissügisel ilmuva uue õigekeelsussõnaraamatu valguses olid keeleteoimkonnas 2018. aastal arutusel peamiselt õigekirjateemad ja üks morfoloogiaküsimus, lisaks peeti laiemas ringis keskustelu paari kohanime teemal. Võeti vastu üks otsus, täiendati üht kirjet ÕSis ja muudeti mõnda kohanime. Lähemat tutvustamist väärivad kolm punkti.

1. Kujundlike nimetuste algustäht

Praegu kehtivas ortograafias eristatakse ümberütlevaid ja hüüdnimestunud nimetusi. Esimeste puhul kasutatakse väikest algustähte, teiste puhul läbivat esisuurtähte. Et aga nende kahe rühma vaheline piir on hägune, on keeleteoimkonnas vahel raske õiget algustähte valida. Seepärast tegi keeleteoimkond otsuse koondada mõlemad rühmad kujundlike nimetuste alla ja jätta algustähe valik kirjutaja otsustada. Eelistatud on väike esitäh.

Lisalugemist

- Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsus „Kujundlike (ümberütlevate) nimetuste algustäht“
- Päevakera blogi artikkel „Keeleteoimkond teeb uut otsust“

2. Sõna *lemmik* kasutamine omadussõnana

„ÕS 2013“ järgi on sõna *lemmik* nimisõna ja selle kasutamisel liitsõnas peab see olema põhiosaga kokku kirjutatud: *lemmikkirjanik*, *lemmikkohv*. Ent üha enam on täheldatud sõna *lemmik* lahkukirjutust järgnevast nimisõnast (*lemmik telefon*) ja võrrete moodustamist (*kõige lemmikum kohvik*). Seepärast leidis keeleteoimkond, et nimisõna kõrval võiks möönda sõna *lemmik* kasutust ka omadussõnana. Sealjuures tuleb meeles pidada, et lahku kirjutades tuleb sõna *lemmik* käänata: *lemmikkirjanikule* või *lemmikule kirjanikule*, *lemmikkohvis* või *lemmikus kohvis*. Uude õigekeelsussõnaraamatusse tehakse sellekohane täiendus.

Lisalugemist

- Eesti Keele Instituudi keelenõuande artikkel „Lemmikutest lemmikumad“
- Sirje Mäearu artikkel Oma Keele sügisnumbris

3. Svaasimaa uus diplomaatiline nimi

2018. aasta aprillis andis Svaasimaa kuningas välja õigusteatise, milles kuulutas välja oma riigi uue ingliskeelse nime Kingdom of Eswatini. Svaasi enda keeles on riigi nimi kujul Umbuso weSwatini (svaaside kuningriik). Kuna meie nimekorralduses on levinud tava lähtuda originaalkeele kirjapildist, otsustati Peeter Pälli ettepanekul, et ammulevinud ja -tuntud *Svaasimaa* kõrval võib diplomaatilises suhtluses kasutada svaasikeelset nime eSwatini, rahvusvahelises suhtluses ka Eswatini.

Lisalugemist

- Eswatini Name Change Legal Notice
- Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas, märkus 18

Vikipeedia keeleteoimetamistalgute algusest

Ann Siiman

liidu tegevliige, keeleteoimetamistalgute žürii esimees, Miljon+ meeskonna liige,
Tartu Ülikooli digihariduse spetsialist

2017. aastal võrsus Tartu Ülikoolist Miljon+ projekt, mille eesmärk on eestikeelset Vikipeediat täiendada ja parendada. Miljon+ hooandjal, toonasel Tartu Ülikooli õppeprorektoril Mart Noormal tekkis idee korraldada konkurs, mis innustaks olemasolevate Vikipeedia artiklite keelt toimetama. „Olen üsna veendunud, et tulevikus mängib eesti keele arengus Internet paberile trükitud tekstidest suuremat rolli. See tähendab, et meie suurimas eestikeelses entsüklopeedias, Vikipeedias, ei tohiks meie ilus emakeel olla kuidagi kehvem ei entsüklopeediaraamatutest ega ilukirjandusest,“ ütles Noorma. „Kui tulime välja keeleteoimetamistalgute mõttega, siis pidas Tartu Hansa Rotary Klubi seda kohe toetamisvääriliseks. Mulle tegi eriti suurt rõõmu see, kui paljud inimesed olid valmis panustama oma keele hoidmisse ja arendamisse.“

Miljon+ projektijuht Sirlu Zupping jagas Noorma mõtet Eesti Keeletoimetajate Liidu, Tallinna Ülikooli ja MTÜ Wikimedia Eesti inimestega. Vastukaja oli väga hea ja konkurss otsustati nimetada seniste Vikipeedia tõlketalgute eeskulju keeleteoimetamistalguteks. Talgute toimumisajaks lepiti kokku 1. detsember 2017 – 14. märts 2018.

Talgud kuulutas välja vikipedist Ivo Kruusamägi eesti teaduskeele konverentsil Tallinna Ülikoolis. Osalema oodati kõiki, olenemata varasemast keeleteoimetamiskogemusest. Selleks tuli vaid enda kasutajanimi ja toimetatud artiklid Vikipeedia keeleteoimetamistalgute lehele kirja panna.

Kolme ja poole kuuga võttis talgutest osa 40 inimest, kes toimetasid ühtekokku 735 Vikipeedia artiklit. Osalejad valisid enamasti artiklid, millele oli mõni Vikipeedia kasutaja lisanud malli „See artikkel ootab keeleteoimetamist“. Muidugi võis toimetada ka selliseid artikleid, millel malli polnud, kuid mis tundusid parandamist vajavat. Iga talguline valis artiklite sisu ja pikkuse enda maitse järgi – näiteks toimetati hulk Tallinna bussiliine tutvustavaid artikleid või bioloogiahuviline osaleja parandas ainult selle valdkonna artikleid. Žürii võttis arvesse nii paranduste kvaliteeti kui ka keeleteoimetatud artiklite arvu.

Toimetatud artikleid oli rõõmustavalt palju, aga seda enam oli tööd žüriil, kuhu kuulusid Maarja Valk ja Marju Randlane Eesti Keeletoimetajate Liidust, Ann Siiman ja Sirlu Zupping Tartu Ülikoolist, Annika Hussar Tallinna Ülikoolist

Parimate keeleteoimetamistalguliste auhindamine. Vasakult: Aime Keis (Tartu Hansa Rotary Klubi president), Hanna Pook (II koht, TÜ), Merily Šmidt (I koht, TÜ), Mariin Pantelejev (III koht), Ann Siiman (žürii esimees, TÜ). Foto: Egle Heinsar.

ning Sven-Erik Soosaar MTÜ Wikimedia Eestist. Seejuures saab žüriiliikme tööd igauks ka ise teha. Selleks tuleb artikli üleval vajutada „Näita ajalugu“, märkida kaks redaktsiooni ja neid võrrelda – nii on kõik muudatused näha.

Žürii otsustas, et 1000-eurose peaauhinna saab Merily Šmidt. Nüüdseks Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistriõppe 1. kursusel õppiv Šmidt kommenteerib, et tal on võidu üle hea meel, aga ta väärtustab väga ka keeleteoimetamise kogemust. Tulevastel osalejatel soovib ta valida artikleid, mille sisu huvi pakub. Auhinnaväärilisteks keeleteoimetajateks osutusid veel Hanna Pook (600 eurot) ja Mariin Pantelejev (400 eurot). Miljon+ eriauhinna sai Svea Tarkin.

Auhinnad anti üle 14. aprillil keeleteoimetajate liidu toimetajaseminaril Tallinna Ülikoolis. Loodetavasti saab keeleteoimetamistalgutest pikaajaline traditsioon. Uued talgud toimuvad 1. detsembrist 2018 kuni 14. märtsini 2019.

Esimeste keeleteoimetamistalgute kaks parimat olid Tartu Ülikooli üliõpilased. Žürii esimehena kutsun teistel talgutel kaasa lööma ja konkurentsi pakkuma ka aastaraamatu lugejaid, keeleteoimetajate liidu liikmeid.

Talgutel näeme!

Keeletoimetaja töökoormuse ja -tasu uuring

Külli Pärtel

liidu juhatuse liige

Eesti Keeletoimetajate Liit tegi 2017.–2018. aastal esimest korda uuringu, et koguda teavet keeleteoimetajate haridusliku tausta, tööhõive, -ülesannete, -koormuse ja -tasu kohta. Soovisime saada realistlikku ülevaadet keeleteoimetaja tööst ning koguda kasulikku teavet, mis aitaks liidul ja selle liikmetel edaspidi paremini keeleteoimetajate huvide eest seista.

Vastuseid oodati kõigilt, kes teevad keeleteoimetaja tööd, nii liidu liikmetelt kui ka liiduvälistelt toimetajatelt. Küsimustikku levitasid liidu liikmed ja see oli avatud 2017. aasta 21. novembrist 4. detsembrini. Küsitlus oli anonüümne.

Küsimustikule vastas **165 toimetajat**, neist 52 olid liidu liikmed ja 113 mitte.

Vastuste analüüsimine osutus keerukaks ülesandeks. Õigupoolest osutus keerukaks juba küsimuste koostamine, sest on teada, et keeleteoimetaja tööd tehakse mitmesuguses vormis: kes põhitööna, kes muu töö või tegevusala kõrvalt osakoormusega, kes muude ametikohustuste osana jne. Töö olemust võib mõjutada teemavaldkond ja seegi, kas toimetatakse eesti keeles koostatud või tõlgitud tekste.¹ Ka tasu makstakse mitmel moel: osa toimetab palgatööna töölepingu alusel, osa käsundus- või töövõtulepingu alusel, osa esitab töö eest arve ettevõtjana. Vahel ei võeta töö eest üldse tasu, vaid tehakse seda vabatahtlikus-heategevuslikus korras või lihtsalt sõprade abistamiseks. Tasu arvestamise alusedki pole ühesed, sest keeleteoimetaja võib tasu saada näiteks tööks kulunud tundide, lehekülgede, sõnade või poognate arvu järgi või põhipalgana, mis ei sõltu ühestki nimetatud näitajast.

Niisiis otsustati küsimustik koostada võimalikult laiapõhjaline, et saada võimalikult palju andmeid. Küsimusi oli kokku 25. Sealjuures neljale küsimusele töökoormuse ja -tasu kohta tuli vastata vabas vormis, sest mainitud mitmekesisust arvestades näisid valikvastused liiga piiravad.

Nagu eeldada võis, tuli ka vastuseid seinast seina, mis omakorda muutis nende analüüsimise väga töömahukaks ja tulemused raskesti üldistatavaks. Selles ülevaates on siiski püütud leida eraldatavaid vastajate rühmi ja teha nende vastuste põhjal järeldusi, kuid see ei ole mingil juhul lõplik tõde keeleteoimetaja

¹ Uuriti üksnes eesti keele, mitte muude keelte toimetamist, nii nagu kogu Eesti Keeletoimetajate Liidu tegevus seisneb eesti keele toimetajate esindamises.

töö olemuse kohta. Pigem tuleks seda võtta kui sissejuhatust keeleteimetaja igapäevatöö kirjeldusse. Eelkõige töökoormuse ja -tasu uurimine peab edaspidi põhjalikumal kujul jätkuma.

Küsimustiku koostamisega tegi algust liidu liige Kadri Rahusaar ning tema ja juhatuse ühistööna said küsimused ka lõpliku sõnastuse. Vastuseid analüüsis 2018. aasta kevadsuvel osaliselt Tallinna Ülikooli keeleteimetamise eriala üliõpilane Margit Lõhmus, kelle materjalidest oli selle kokkuvõtte koostamisel palju abi.

Kes on keeleteimetaja?

Vastajate sooline jaotus on ilmekas: **159 naist ja 6 meest**.

Vanuse poolest oli **kõige enam 31–40aastaseid (32%) ja 41–50aastaseid (28%)**. **Kõige vähem** vastanuid oli kõige nooremas vanuserühmas, st **kuni 30aastaseid** oli 11%, samal ajal kui üle 60aastaseid oli 14%.

Kõige suurem rühm vastanuid (33%) on keeleteimetajana aktiivselt töötanud **11–20 aastat**. Selle rühma moodustavad eelkõige 41–50aastased ja seejärel 31–40aastased toimetajad. **Veerandil** vastajatest on staaži **alla viie aasta** ja peaaegu sama paljudel **5–10 aastat**. Järgmises tabelis² on kokku võetud nii töötamisaeg kui ka vanuserühmad.

Tabel 1. Keeleteimetajana aktiivselt töötatud aeg vanuserühmade kaupa.

KT-na töötatud aeg	Vanuserühm											
	Kuni 30 10,9%		31–40 32,1%		41–50 27,9%		51–60 15,2%		üle 60 13,9%		kokku 100,0%	
alla 5a	15	9,1%	14	8,5%	9	5,5%	3	1,8%	1	0,6%	42	25,5%
5 kuni 10 a	3	1,8%	20	12,1%	11	6,7%	3	1,8%	2	1,2%	39	23,6%
11 kuni 20 a			19	11,5%	23	13,9%	8	4,8%	4	2,4%	54	32,7%
21 kuni 30 a					3	1,8%	9	5,5%	4	2,4%	16	9,7%
üle 30 a							2	1,2%	12	7,3%	14	8,5%
Kokku arv	18		53		46		25		23		165	

Haridustaseme järgi oli kõige enam vastajaid **magistrikraadi** või sellele vastava kvalifikatsiooniga (73%). Palju vähem oli **bakalausekraadiga** (13%) ja **doktorikraadiga** (5,5%) vastajaid. Oli ka üksikuid, kellel **kõrgharidus** veel **omandamisel**, ja 6% vastas, et **kõrgharidus puudub**.

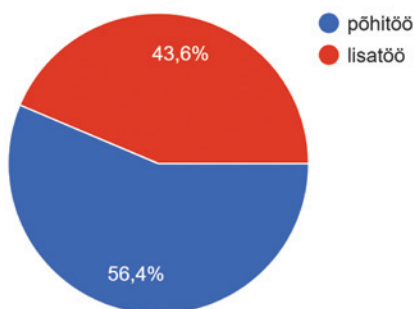
Erialaküsimus näitas, et kõige rohkem – täpselt pool – oli **eesti filoloog**, veerand vastajatest märkisid erialaks **keeleteimetaja**. Keeleteimetamisega

² Kõigi kokkuvõttes kasutatud tabelite autor on Margit Lõhmus.

tegelevad ka mitmesuguse muu haridusliku taustaga inimesed, näiteks **võõrfilolooge** oli 18% ja **ajakirjanikke** 6% ning üks või kaks korda nimetati järgmisi erialasid: ajalugu, eesti keele ja kirjanduse õpetaja, eesti kultuurilugu, ehitus, fotograafia, infoteadused, kasvatusteadused, keeleteadus, kirjalik tõlge, kirjandus ja rahvaluule, kunstiajalugu, loodusteadused, majandus, meditsiinitõlkija, pedagoogika, raamatupidaja-asjaajaja, riigiteadused, semiootika, tehniline haridus, teoloogia, õendus ja õigusteadus.

Kuidas keeleteoimetaja töötab?

Keeleteoimetamise märkis oma **põhitööks üle poole** vastajatest. Põhitööna ja lisatööna toimetavate vastajate jaotus on esitatud järgmisel joonisel.

Joonis 1. Keeleteoimetamine kui põhitöö või lisatöö.

Oma töövormi määratlemisega oli mitmel vastajal raskusi. Keeleteoimetamine võib olla kõrvaltöö või üks osa sellest või ka üks osa põhitööst. Seetõttu on vahel raske piire tõmmata. Olukorda kirjeldavad näiteks järgmised vastajate selgitused.

„Nii põhitöö kui lisatöö, enamasti tööaja sees ja ilma lisatasuta, vahel väljaspool ametlikku tööaega lisatasu eest.“

„Lisatöö, kuid põhitöökohal: keeleteoimetamine on üks mu tööülesannetest.“

„Erialalt olen keeleteoimetaja, kuid tegelen ka muuga. Ajaliselt umbes pooleks.“

„Nii põhitöö, lisatöö kui ka hobi.“

Töötamise vormi küsimuses märkis **33%** kõigist vastanutest, et töötab **töövõtulepingu alusel**, ja **30%** kirjutab, et teeb keeleteoimetamist **oma ettevõtte kaudu**. Võis lisada ka muu vastusevariandi ja täpsustuse. Variantide arvukus näitab, et keeleteoimetajad teevad oma tööd tõepoolest paljudes vormides ja tihti-peale mitmes vormis korraga.

Mitu korda nimetati mitme töövormi kombinatsiooni, näiteks „*põhikohaga ja töövõtulepinguga*“, „*töövõtulepinguga ja oma ettevõtte kaudu*“ ning „*põhikohaga ja oma ettevõtte kaudu*“. Üks kord nimetatud kombinatsioonide näited:

„*põhikohaga, töövõtulepinguga, litsentsilepinguga, OÜ kaudu (mitte enda)*“;

„*põhikohaga, töövõtulepinguga, oma ettevõtte kaudu*“;

„*põhikoht tõlkebüroos + vabakutselisena teen tööd ka kirjastustele*“.

Töötamise vormi küsimuse all esitati veel näiteks järgmisi selgitusi:

„*Oma ettevõtte kaudu, aga see pole mu ainuke tegevusala*“;

„*põhitöö kõrvalt kokkuleppel juhtkonnaga*“;

„*Põhikoht tõlkebüroos + vabakutselisena teen tööd ka erinevatele kirjastustele*“;

„*Töötan tõlkijana, kuid teiste tõlkijate tõlgete toimetamine on minu töö osa.*“;

„*juhutöödena*“;

„*vabatahtlikuna*“ (kolm vastust).

Kes on tööandjad ja tellijad?

Suurim osa **põhikohaga keeleteoimetajatest** (16% osalenute üldarvust) töötab riigiasutuses. Tööandjatena järgnevad ajakirjandusväljaanded (11,5%), raamatukirjastused (10%), keele- või tõlkebürood (8,5%) ja muud eraettevõtted (5%). 12% vastanutest märkis, et on iseenda tööandja.

Muude erafirmadena märgiti reklaamiagentuuri ja finantsettevõtet. Kolm vastajat töötavad Euroopa Liidu institutsioonis, üks vastaja märkis tööandjaks rahvusvahelise asutuse ja üks vastaja mittetulundusühingu.

Keeleteoimetajatel, kes töötavad **töövõtulepingu alusel**, paluti nimetada, kas nad saavad tööd peamiselt ühelt tööandjalt või eri tööandjalt. Kõigist vastanutest 42% märkisid, et töövõtulepingu alusel toimetades saavad nad tööd **eri tööandjalt**, 16% aga saavad tööd peamiselt **ühe tööandja käest**. Lisatud märkused ilmestavad taas töövormide mitmekesisust.

„*Töötan töövõtulepingu alusel või esitan firma kaudu arve.*“

„*Teen oma OÜ kaudu. OÜ-st endale maksan töövõtulepingu alusel.*“

„*Üle poole töid on ühelt tööandjalt, alla poole kokku mitmelt teiselt.*“

Milles keeleteimetaja töö seisneb?

Küsimuses keeleteimetaja peamiste tööülesannete kohta oli abiks link liidu kodulehel olevale eriala tutvustusele. Valida võis mitu vastust, sest keeleteimetaja täidab oma töös enamasti mitut ülesannet korraga.

- 97% vastajatest märkis oma põhiülesandeks **keelelise toimetamise**.
- 78% märkis **korrekture**.
- 64% nimetas oma tööna **sisulist toimetamist**.
- 10% vastajatest tegeleb ka **küljendusega**.

Peale selle nimetati veel mitmesuguseid muid tööülesandeid, näiteks veebi sisuhaldus, tekstide kirjutamine ja koostamine, teiste toimetajate töö pisteline kontroll, teksti optimeerimine, nõuandmine, projektijuhtimine, terminoloogia väljatöötamine, kvaliteedihindamine, koolitamine, tõlgete täpsuse kontrollimine ja vajaduse korral ümbertõlkimine.

Ülesannete mitmekesisust kirjeldavad näiteks järgmised selgitused.

„Trükieelne ülevaatus, sh küljendusvigade märkimine. Sisulise toimetamise osa on väiksem, kui on olemas ka toimetaja, aga sageli ei ole.“

„Lisaks tõlkimine inglise-eesti ja eesti-inglise suunal ning reklaamtekstide kirjutamine.“

„Vajaduse korral parandan ka jooniseid.“

„Tegelen ka sisu- ja vormistusküsimustega.“

Üks küsitluse eesmärk oli teada saada, kui palju on keeleteimetajal võimalik toimetatavaid teemasid valida. Selgus, et 42% vastajatest **ei vali teemasid**, sest neil kas ei ole selleks võimalust (enamik) või ei ole oma teemad välja kujunenud (väiksem osa). Pea sama suur vastajarühm (40%) märkis, et **püüab küll teemasid valida, aga võtab vastu ka muud**. Neid, kes töid alati valivad, on 18%. Vastuste jaotus on näha joonisel 2.

Küsimust kommenteeriti muu hulgas järgmiselt.

„Vabakutseline peab peaaegu kõik pakutava vastu võtma, et elus püsida.“

„Kuigi võimalust isegi oleks, siis ma teemasid ei vali, kuna kõik töökohal toimetamist vajavad materjalid on mulle meelepärased.“

„Valida saan ainult vabakutselisena vastu võetud teemasid, põhitöökohal valikut pole.“

Joonis 2. Teemade valimise võimalus.

Enamikul vastanutest (61%) on korruga käsil **mitu toimetamistööd**, ülejäänud teevad alati enne uue töö alustamist eelmise lõpuni. Mitmel puhul lisati, et olukord ei ole alati ühesugune. Vastajate märkused võib kokku võtta järgmise kolme näitega.

„Tegelikult on nii ja naa. Pikema töö vahele teen ka väiksemaid, sest nendega on alati kiire, aga vahel saan töötada ka ühe tekstiga korruga.“

„Tööd on eri etappides, nt üks tõlkimisel-toimetamisel, teine korrekturetis.“

„Töö vahelduse mõttes võtan paralleelselt raamatu toimetamisega vastu hoopis muud laadi töid (nt IT-teemalisi tõlkeid).“

Keeletoimetajad töötavad nii emakeeles koostatud kui ka tõlketekstidega. Vastustest selgus, et veidi **üle poolel** (54,5%) moodustavad peamise osa tööst (üle 50% aastasest töömahust) **eesti keeles kirjutatud tekstid** ja 9% vähem on neid, kes toimetavad peamiselt tõlketekste.

Sellele küsimusele oli samuti sageli keeruline vastata. Toimetajad ei pruugi pidada täpset arvestust ja aastate või kuude kaupa ei pruugi jaotus olla ühesugune.

„Aastad pole vennad, nii et tegelikult ei oska vastata.“

„Kuidas juhtub, vahel nii, vahel naa.“

„Tegelikult on nii ühtesid kui ka teisi üsna ühepalju.“

Küsimus **peamiste toimetamisvaldkondade** kohta andis taas mitmekesist infot ja vastused näitavad, et keeleteoimetajal on võimalus oma panus anda kõikvõimalikel aladel. Peamiste all peeti silmas seda, et valdkond hõlmab üle poole aastasest toimetamismahust.

Kõige enam nimetati **tarbetekste** (25,5%), seejärel **ajakirjandustekste** (18%) ja **ilukirjandust** (16%). Teadustekste nimetas 9%, alla 5% märkis käsiraamatuid, aimekirjandust ja õppekirjandust. 21% vastanutest ütles, et toimetab muid spetsiifilisi tekste. Selle valiku selgitamiseks märgiti muu hulgas, et

peetakse silmas subtiitreid, stenogramme, õigustekste, standardeid, üliõpilastöid, veebilehti, Euroopa Komisjoni dokumente ja finantsvaldkonna tekste. Tegelikult on suurem osa selles loetelus nimetatuid samuti tarbetekstid, kuid liigitamine ei ole alati lihtne ja teksti laadi täpsem nimetamine on õigupoolest ka informatiivsem.

Peamist valdkonda polnud kõigil toimetajatel kerge nimetada, nagu näitavad järgmised märkused.

„Tarbetekste ja ilukirjandust üsna võrdselt“

„Toimetan kõiki nimetatuid, kuid mitte ühtki neist üle 50% kõigist töödest. [---]“

Milline on toimetaja töökoormus?

Keeletoimetaja töökoormuse teadasaamine osutus uuringu raskeimaks ülesandeks, nagu näitab ka järgmine ilmekas vastus.

„Raske vastata, peaksin pööraselt rehkendama hakkama.“

Arvestust peetakse mitmel moel:

- **lehekülgede** arvu järgi (1800 tähemärki koos tühikutega või 1500 ilma tühikuteta);
- **trükipoognate** järgi (ei loeta tähemärke, vaid lehekülgi; harilikult 16 lehekülge, aga mõnikord ka 8, 12, 24 või 32 selle järgi, kuidas paberipoogen on kokku volditud ja mis formaadis on raamat);
- **autoripoognate** järgi (40 000 tähemärki tühikutega);
- **sõnade** arvu järgi;
- **ajatööna** (tundides).

Mõnel juhul nimetati arvestuse alusena ka väljaannete arvu. Peale selle võib keeletoimetaja kasutada eri töödes erisugust arvestust ja nii polnud vastajatel konkreetset töökoormust sugugi lihtne öelda.

Töökoormuse kohta sai vastata vabas vormis ja kokku anti 189 vastust, sest osa vastajaid töötab mitme arvestusühiku alusel. 14%-l uuringus osalenutel oli arvestusühik märkimata, vastuseks valitud „ei oska vastata“ või jäetud lihtsalt vastamata. Ka mainiti, et töökoormuse üle arvestust ei peeta, sest see ei lähe töötasu arvestusse.

Need aga, kes sellele küsimusele vastasid ja ka arvestusühiku märkisid, peavad oma töökoormuse arvestust järgmiselt:

- 39% lehekülgede arvus,
- 28% ajas,
- 10% autori- või trükipoognates,
- 7% väljaannete arvus,
- 4% sõnade arvus.

Töökoormust oli raske arvutada sellegi tõttu, et see on eri inimestel lihtsalt väga erinev. See sõltub küll asjaolust, kas toimetatakse põhi- või lisatööna, aga mitte ainult – ka kummagi rühma sees on varieeruvus suur. Suur mõjur on näiteks algteksti kvaliteet või teksti olemus, nagu näitab järgmine märkus:

„30 lk päevas (ilukirjandus), 5 lk päevas (seadus)“

Lehekülgede arvu järgi märgiti oma töökoormus kokku 74 korral ja tulemused on koondatud järgmisse tabelisse. Esitatud on statistiline keskmine, keskvärtus (mediaan,³ lühend Me), sagedamini esinev väärtus mood (lühend Mo) ning minimaalne ja maksimaalne vastustes nimetatud väärtus. Viimane võimaldab aru saada, kui suure vahemikuga väärtused kujundavad keskmist pilti – nagu näha, on töökoormusena märgitud nii üks kui ka 55 lehekülge päevas.

Tabel 2. Töökoormus lehekülgede arvu järgi.

Lehekülg (1800 tm tühikutega või 1500 tm tühikuteta)	päevas	kuus	aastas	nädalas	kvartalis	korrekatuur / lk päevas	
Keskvärtus (Me)	15	200	500	122,5	300	20	
Sagedamini esinev väärtus jadas (Mo)	20	200	500				
Statistiline keskmine	16,5	284,2	1044,3	122,5	300	41,00	
Minimaalne väärtus	1	5	5,5	70	300	2	
Maksimaalne väärtus	55,5	900	6500	175	300	60	
Mainimiste protsent 189-st	19,6%	10,1%	6,9%	1,1%	0,5%	1,1%	39,2%
Mainimiste arv	37	19	13	2	1	2	74

Suurima vastuste arvuga rühmas – lehekülgede arv päevas – selgus, et keskvärtus on **15** ja statistiline keskmine **16,5** lehekülge päevas, kõige sagedamini nimetatud väärtus aga **20 lk päevas**.

Aja alusel anti hinnang oma töökoormuse kohta 53 vastuses. Sealjuures suurimas rühmas, kus arvestati tööaega tundide alusel päevas, oli keskvärtus ootuspäraselt **kaheksa tundi** ja statistiline keskmine **7,4 tundi** päevas.

³ Mediaan on tunnuse väärtuste järjestatud skaalal olev punkt, millest väiksemaid ja suuremaid väärtusi on ühepalju. Mediaani sobib kasutada siis, kui vastuste reas on väga palju erisuguseid väärtusi.

Tabel 3. Töökoormus aja alusel.

Aeg	tundi päevas	tundi nädalas	tundi kuus	päeva nädalas	koormus kuus	
Keskvärtus mediaan (Me)	8	40	120	5	0,9	
Sagedamini esinev väärtus jadas (Mo)	8	40	170	5		
Statistiline keskmine	7,4	32,4	96	5	1	
Minimaalne väärtus	2,5	2	6,5	5	0,5	
Maksimaalne väärtus	10	50	170	7	1,3	
Mainimiste protsent 189-st	13,8%	6,9%	3,7%	2,7%	1,1%	28,1%
Mainimiste arv	26	13	7	5	2	53

19 korda märgiti oma töökoormus **poognate arvu alusel**, sealhulgas enamasti autoripoognates. Enim hinnati koormust poognate arvu järgi aastas ning selle järgi on keskvärtus 55 ja statistiline keskmine ligi 76 poognat aastas, sagedamini esinev väärtus aga hoopis 125 poognat aastas. Nagu allolevast tabelist näha, on vastajate koormuse erinevus taas suur.

Tabel 4. Töökoormus poognate alusel.

Autoripoogen või trükipoogen	AP aastas	AP kuus	AP nädalas	TRP kuus	
Keskvärtus mediaan (Me)	55	12,75	3	11	
Sagedamini esinev väärtus jadas (Mo)	125				
Statistiline keskmine	75,7	19	6	22	
Minimaalne väärtus	10	7	1	1	
Maksimaalne väärtus	150	40	5	21	
Mainimiste protsent 189-st	5,3%	3,7%	0,5%	0,5%	10,1%
Mainimiste arv	10	7	1	1	19

Ülaltoodud kolmes tabelis kajastub üldtulemus, ent on selge, et põhi- ja lisatööna toimetajate koormus võib suuresti erineda. Seetõttu on arvestus tehtud ka teise meetodi alusel. Nimelt on eraldi arvestatud ka nende vastused, kes märkisid, et teevad keeleteoimetamist põhitööna. Neist 39-l (24% kõigist vastanutest) oli võimalik arvutada töökoormus lehekülgedesse, sest nad olid andnud konkreetse arvu või vahemiku kas tähemärkides (1800 tm = 1 lk) või autoripoognates

(1 p = 40 000 tm / 1800 = 22,22 lk). Kui vastaja märkis 15–20 lk päevas, võeti analüüsis aluseks keskmine, s.o 17,5, aga kui vastaja kirjutab näiteks

„Oleneb nädalapäevast – mõnikord vaid mõni tuhat tähemärki päevas, teisel kaugelt üle 100 000“,

siis oli vahemik liiga suur, et seda saaks keskmise leidmiseks kasutada, ja see jäi arvestusest välja. Samuti ei anna võrreldavat päevakoormust selline vastus nagu

„12 lehekülge + koolitused + nõustamine + organisatoorne töö“.

Sedalaadi keerdküsimusi tekkis analüüsi käigus palju. Ent kui püüda siiski üks vähegi kindlamal alusel põhinev keskmine näitaja leida, on nende uuringus osalenud 39 vastanu andmete järgi põhikohaga toimetaja päeva statistiline keskmine **19 lehekülge**.

See järeldus vajab kindlasti kontrollimist suurema valimi peal ja küsimus-tega, kus vastusevariandid on kitsamalt piiritletud. Põhjalikumalt vajab uurimist ka kõrvaltööna toimetamise koormus, sest selles rühmas oli varieeruvust veel rohkem: vastajate töömaht ulatub viiest leheküljest enam kui 500 leheküljeni kuus või 150 autoripooognani aastas. Seega tuleks edaspidi kindlasti teha lisauuringuid.

Töökoormuse arvestamist aja alusel nimetasid põhikohaga keeleteoimetajatest 24 ja nende keskmine tööaeg on **kaheksa tundi päevas**. Tõsi küll, mitu vastajat märkisid peale aja nimetamise, et sageli tuleb tegelikult rohkem tööd teha.

„Ametlik tööaeg on 40 tundi nädalas, aga vahel on vaja töötada ka õhtul kauem või nädalavahetusel.“

„Tööpäeva pikkusena on kirjas kaheksa tundi, aga tavaliselt on tööpäev pikem, sõltudes materjali laekumisest.“

Töökoormuse arvestamise raskusi kirjeldavad näiteks järgmised märkused.

„Mul pole ausalt öeldes aimugi. Väga rasket tõlget toimetades võisin päevas jõuda ainult lehekülje edasi.“

„Koormus ebahühtlane: 5–20 lk päevas.“

„Enamasti on arvestus lehekülje alusel (1800 tm), raamatute korral ka autoripooogna alusel. Enamasti eeldatakse, et päevas peaks toimetama 50 lk [---]. Tuleb ette, et mõnel päeval on maht märgatavalt suurem (kui määratakse liiga lühikesed tähtajad). Korrektuuri puhul eeldatakse sageli, et päevaga jõuab 200 lk või enamgi. Kirjastuses töötades [---] oli töömaht 800–1000 lk kuus.“

Milline on keeleteoimetaja töötasu?

Mõistagi on kõige eelkirjeldatuga seoses ka keeleteoimetajate tasuarvestus mitmekesine. Uuringus selgus, et

- **31,5%** vastajatest saab **tükitöötasu**;
- **30%** saab **põhipalka**, mis ei sõltu töömahust;
- 11,5% saab kokkuleppelist või **projektitöötasu**;
- 8% saab **põhipalka ja lisatasu** töömahu järgi;
- 7% saab **põhipalka**, mis ei sõltu töömahust, **ja tulemustasu**;
- 2% saab **tunnipalka** vm ajatöötasu.

Peale selle nimetati tasu arvestamise alusena veel hulk muid variante, näiteks

„Maksan OÜna dividende“

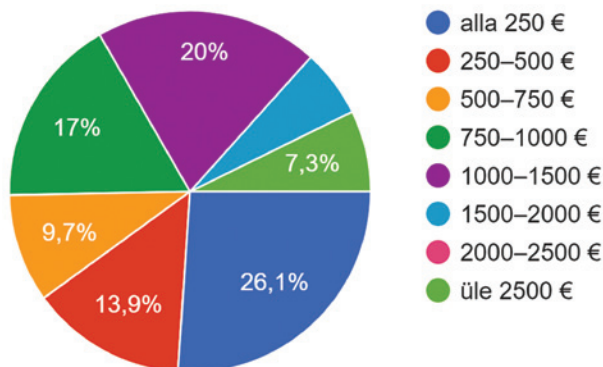
„kliendile arve esitan lk alusel, endale OÜ-st töövõtulepinguga maksan tunde järgi“

„Tunnitasu, tükitöötasu, kokkuleppelist või projektitöötasu – olenevalt kliendist.“

„Teen ka heategevust ja tasu on sümboolne“

„Hinnakujunduse aluseks on alati minu töö tundides. See, kas arvel on kirjas sõnad, tunnid või tähtede arv taevas, ei oma tähtsust. Ka sõna-põhise vm hinna pakkumisel olen arvanud oma ajakulu tundides.“

Keskmine brutokuutasu on näidatud järgmisel joonisel.

Joonis 3. Brutokuutasu koondandmed.

Sellel joonisel kajastuvad kõik küsitlusele antud vastused. Eespool esitatud jooniselt 1 on näha, et keeleteoimetamist teeb lisatöona 43% vastanutest. Sellest on tingitud ka tõsiasi, et ligi 50% on palgaks märkinud vaid kuni 750 eurot. Seetõttu tuleb palgarühmi vaadelda ükshaaval.

Üle 2500 euro teenijaid oli 12 (7%), kellest kuuele on keeleteoimetamine põhitöö.

- 6 töötab riigiasutuses, sh 2 ELi institutsioonis ja 1 rahvusvahelises asutuses;
- 5 saab töid eri tööandjalt;
- 1 toimetab oma ettevõtte kaudu ja toimetamine moodustab 20–30% kogukäibest.

1500–2000 euro teenijaid oli 10 (6%), kõigile on keeleteoimetamine põhitöö, sh

- 3 töötab riigiasutuses,
- 2 ajakirjandusväljaandes,
- 2 raamatukirjastuses,
- 2 on iseenda tööandja,
- 1 töötab muus erafirmas.

1000–1500 euro teenijaid oli 33 (20%), neist 32-le on keeleteoimetamine põhitöö.

- 11 töötab riigiasutuses,
- 8 töötab keele- või tõlkebüroos,
- 5 töötab ajakirjandusväljaandes,
- 3 töötab raamatukirjastuses,
- 2 töötab muus erafirmas,
- 2 on iseenda tööandjad.

750–1000 euro teenijaid oli 28 (17%), neist 24-le on keeleteoimetamine põhitöö.

- 9 töötab ajakirjandusväljaandes;
- 6 töötab raamatukirjastuses;
- 3 töötab riigiasutuses;
- 3 töötab keele- või tõlkebüroos;
- 3 on iseenda tööandja;
- 1 töötab MTÜs.

500–750 euro teenijaid oli 16 (10%), neist 11-le on keeleteoimetamine põhitöö.

- 5 on iseenda tööandjad,
- 3 töötab ajakirjandusväljaandes,
- 2 töötab raamatukirjastuses,
- 1 töötab riigiasutuses,
- 1 töötab keele- või tõlkebüroos,
- 1 töötab muus erafirmas.

250–500 euro teenijaid oli 23 (14%), neist 6 teeb keeleteoimetamist põhijärgi 16 lisatööna. Põhitööna toimetajad on iseenda tööandjad (4), töötavad raamatukirjastuses (2), muus erafirmas ja riigiasutuses.

Kuni 250 euro teenijaid oli 43 (26%), neist 4 on märkinud keeleteoimeta-
mise põhitööks, kuid lisanud:

„Osalise koormusega tõlkimise kõrvalt.“

*„See on mu põhitegevus, aga samas ei tee ma seda täiskohaga ega
palgaliselt.“*

*„On küll olnud põhitöö, aga kuna olen kolme lapsega järjest kodus
olnud, pole koormus suur olnud.“*

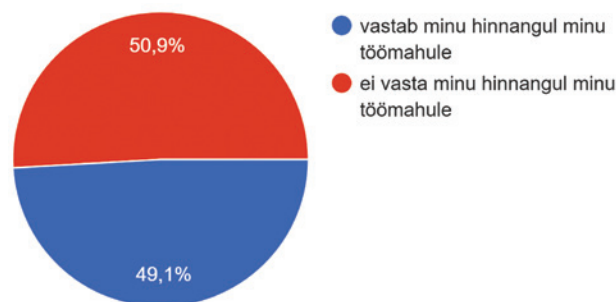
Niisiis moodustavad ühe suurema palgarühma (20% kõigist vastanutest) need, kes teenivad **1000–1500 eurot kuus** ja sealjuures toimetavad põhitööna. Sel-
lest kõrgema palga teenijate osakaal on märkimisväärselt väiksem, kuid mada-
lama palga rühm, kus teenitakse **750–1000 eurot kuus**, on peaaegu sama
suur, ja enamik sellegi rühma liikmetest on põhitööna toimetajad.

Keeleteoimeta-
mise eest veel vähem sissetulekut teenivad vastajad moodus-
tavad juba tublisti väiksema rühma, kahes kõige napima toimetamis-
palgaga rühmas on aga enamik neid, kes toimetavad lisatööna.

Kui meenutada, et küsitluse ajal 2017. aasta IV kvartalis oli Eesti keskmine
palk 1271 eurot,⁴ võib öelda, et keeleteoimetajatel, kes teevad seda tööd põhi-
kohaga, kipub palk olema pigem Eesti keskmine või alla selle. Lisatööna toimetat-
akse aga enamasti üsna väikeste summade eest, nii et veidi üle veerandi kõigist
vastanutest teenib keeleteoimeta-
misega vaid kuni 250 eurot kuus. Kõrgema
palgaga rühmadesse (1500–2500 eurot) kuulus 13% kõigist vastanutest.

Eelkirjeldatuga on seotud järgmine joonis, kus on kajastatud keeleteoimeta-
jate rahulolu oma töötasuga.

Minu kui keeleteoimetaja töötasu

Joonis 4. Rahulolu töötasuga.

⁴ Allikas: statistikaamet, <https://www.stat.ee/stat-keskmine-brutokuupalk>.

Vastajad, kelle arvates töötasu vastab töömahule, kommenteerisid muu hulgas järgmiselt.

„Töötasin varem käsunduslepingu alusel tõlkebüroos, kus töö maht ja töötasu ei olnud kooskõlas. Oma ettevõtte alt saan küsida sellist töötasu, millega ma jään rahule.“

„Põhitöökohal peaks mu palk kindlasti kõrgem olema, aga lisatööde juures olen oma tasuga rahul.“

„Olen iseenda tööandja, tasu suurus sõltub sellest, kui palju kliendilt küsida julgen. Allapoole enda kehtestatud miinimumi ma üldjuhul tööd vastu ei võta, aga tore oleks, kui turg seda teenust kõrgemalt hindaks.“

Keeletoimetaja õigus oma töötasu asjus kaasa ja läbi rääkida peegeldub järgmisel joonisel.

Keeletoimetaja tööd tehes

Joonis 5. Keeletoimetaja sõnaõigus tasu kokkuleppimisel.

Niisiis veidi üle poole vastanutest ei esita ise tasutingimusi, vaid võtab vastu selle, mida tellija pakub. Põhjused võivad peituda järgmistes märkustes.

„Põneva ja väljakutseid pakkuva materjali korral olen nõus töötasu osas kompromisse tegema.“

„Kuna pean end keeleteimetajana veel algajaks, siis lepin kogemuse omandamise huvides vahel ka madalama töötasuga.“

„On valida, kas on tööd (ja tasu) või pole midagi. See sunnib vahel vastu võtma ka väga madala hinnaga pakkumisi.“

„Eesti raamatuturg on väike, ning kui poleks toimetajate-keeleteimetajate odavat tööd, peaks mõni kirjastus ilmselt ukсед sulgema.“

„Põhitöökohal vaidlusruumi pole. Lisatööde juures küsin enda jaoks sobivat hinda ning tõesti võtan vastu tööd, mille puhul tööandja on mulle võimeline seda tasu ka maksuma.“

„Rüügametis eriti valikut pole.“

„Vastasel juhul antakse korraldus sahtlid tühjaks teha ...“

„Kompromissid sünnivad peamiselt siis, kui tean, et klient ei telliks seda tööd ka kellelki teiselt, vaid paiskaks avalikkuse ette toimetamata või vigase teksti, siis rakendub minu isiklik südametunnistus ja teen töö kas või madalama tasuga, aga teades, et maailmas on vähemalt üks natukenegi korrektsem kirjatükk juures.“

Kui palju eri arvestusühikute eest makstakse?

Küsimustikus paluti nimetada toimetamistöö eest makstav keskmine brutotöötasu oma valitud ühiku eest, olgu see lehekülgede, poognate, sõnade, tundide vm arv. Ka see küsimus oli avatud vastustega. Tulemused on esitatud allolevas tabelis.

Tabel 5. Keskmine tasu arvestusühikute kaupa eurodes.

Ühik	Väärtus eurodes			Vastanute arv
	Statistiline keskmine	Me	Mo	
lehekülg (1800 tm)	4,47	4	5	75
autoripooogen	38,06	38	40	39
tund	16,87	8,5	7	25
sõna	0,021	0,015	0,02	11
trükipooogen	37,1	37,5	30	5
lehekülje korrektuur	3,25			2

Lisaks paluti küsimustikus kirjutada **vähksem** lehekülje (või muul viisil arvestatud) **brutohind**, mille eest on vastaja nõustunud viimase kolme aasta jooksul tööd tegema. Selle küsimuse vastused on kokku võetud järgmises tabelis.

Tabel 6. Väikseim brutotasu arvestusühikute kaupa eurodes.

Ühik	Väärtus eurodes			Vastanute arv
	Statistiline keskmine	Me	Mo	
lehekülg (1800 tm)	2,91	2,5	2	63
autoripoogen	29,32	32	32	14
tund	17,97	14,3	5	12
sõna	0,016	0,016		2
trükipoogen	23	23		1
lehekülje korrektuur	2	2	2	2

Küsimus **suurima** lehekülje (või muul viisil arvestatud) **brutohinna** kohta, mida tellija on viimase kolme aasta jooksul nõustunud toimetamistöö eest maksma, sai järgmises tabelis kokku võetud vastused.

Tabel 7. Suurim brutotasu arvestusühikute kaupa.

Ühik	Väärtus eurodes			Vastanute arv
	Statistiline keskmine	Me	Mo	
lehekülg (1800 tm)	5,98	5,25	6	52
autoripoogen	49,69	42,5	40	16
tund	31,21	28	40	13
sõna	0,029	0,025		6
trükipoogen	47,5	47,5		2
lehekülje korrektuur	5			1
autoripoogna korrektuur	20			1

Milline on liidu roll?

Lõpetuseks küsiti uuringus osalejatelt, kas liit peaks välja töötama soovituslikud töötasu määrad. **82%** vastas, et see on hea mõte, ülejäänud ütlesid ei, leides, et töötasu suurus on keeleteimetaja ja tööandja vaheline asi.

Kokkuvõte

Esimese uuringu kohta üsna suur vastajate arv (165) üllatas korraldajaid meeldivalt. Nii see kui ka uuringu kohta hiljem saadud rohke tagasiside näitab, et keeleteimetajatel on suur puudus ülevaatlikust teabest oma erialal toimuva kohta – tihtipeale töötab ju keeleteimetaja üksipäini ega pruugi just iga päev ametikaaslastega suhelda. Samamoodi pole selget ettekujutust turuolukorra kohta toimetamisteenuse tellijatel, kes töö olemust tundmata ei tea, kui palju selle eest maksta ja mida nõuda või oodata. Seega võiks niisugusest uuringust kasu olla mõlemale poolele.

Kas selle uuringu põhjal on võimalik joonistada pilt keskmisest keeleteimetajast? Kardetavasti mitte, sest töövorme on väga mitmesuguseid, kuid uuringu tulemuste seast on siiski võimalik noppida mõningaid näitajaid, mis tõusevad selgemalt esile.

Keeleteimetaja

- on **31–50aastane naine**;
- on **magistrikraadiga eesti filoloog**;
- on kogenud, sest ta on keeleteimetamistööd aktiivselt teinud **11–20 aastat**;
- tegeleb oma töös valdavalt **keelelise toimetamisega**, aga enamasti ka teeb **korrekтуuri** ja üle poolel juhtudest **sisulist toimetamist**;
- ei saa toimetatavaid **teemasid valida** või siiski püüab seda teha, kuid võtab vastu ka muud;
- tegeleb **korraga mitme toimetamistööga**;
- toimetab kõige rohkem **tarbetekste** ja peamiselt **eesti keeles kirjutatud tekste**;
- peab tööarvestust **lehekülgedes** (ja ühtlasi tähemärkides);
- töötab põhikohaga toimetajana läbi **19 lehekülge** päevas, kuid sageli ei oska oma töökoormust hinnata, sest see oleneb paljudest teguritest, ning leiab pisut enam kui poolel juhtudest, et töötasu ei vasta töömahule;
- teenib keeleteimetamise kui põhitöö eest pigem Eesti **keskmist** või sellest **madalamat palka**;
- teenib ühe lehekülje toimetamise eest brutotasu **4,47 eurot** ja ühe autoripoogna eest **38,06 eurot**, leppides rohkem kui poolel juhtudest tööandja pakutava töötasuga;
- leiab, et keeleteimetajate liit peaks välja töötama **soovituslikud töötasu määrad**.

Loodetavasti annab see mittetäielik ülevaade nii keeleteimetajaile endile kui ka liidule mõtteainet meie ameti olukorra ja tulevikuväljavaadete kohta. Kindlasti on aga tarvis uuringut mõne aja pärast korrata – esimese küsitluse kogemusest õppides veelgi täpsemal kujul.

Suur tänu kõigile küsitluses osalenutele!

Kokkuvõtted 2018. aastal kaitstud lõputöödest

Reet Hendrikson

liidu tegevliige, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste rakendusuuringute keskuse terminoloog, sõjandusterminoloogia töörühma juht

Merily Šmidt

liidu noorliige

Hea erialakeele otsinguil: Reet Hendriksoni doktoritööst „Kas sõjasõna sünnib sõtta? Erialakeele tõhusus sõjandusterminoloogia näitel“

Üks olulisi valdkondi, millega keeleteimetajad (v.a ehk ilukirjandustekstide toimetajad) oma ametis nii või teisiti kokku puutuvad, on erialakeel. Hea erialakeele ja selle saavutamiskiivide üle on mõtteid vahetatud alates terminoloogia kui teadusharu sünnist 1970. aastatel ja enne sedagi. Ometi ei ole ei siiani terminimõistmist reaalses või reaalsuslähedases suhtlusolukorras ja kvantitatiivset andmeanalüüsi kasutades uuritud. Nimetatud lünka aitab täita 25. septembril Tartu Ülikoolis kaitstud väitekirj. Väitekirja eesmärk on sõjandusterminoloogia näitel välja selgitada, kuidas mõjutab terminikasutus mõistmist ja seekaudu erialasuhtlust. Peamised uurimisküsimused on, kas ja kuidas erinevalt ohvitserid sõjanduse põhitermineid mõistavad ning millised on mõistmis(erinevust) tagamaad.

Väitekirja põhineb neljal teadusartiklil ja selle keskme moodustab sõjandusterminite mõistetavuse uuring. Fookuses oli 14 sõjanduse põhitermiinit, mida kasutatakse käsuandmisel ja mille mõistesisu tundmine on eelduspärane kõigis maaväe relvaliikides. Uurimismeetod oli küsimustik, mis koosnes kolmest lahingustenaariumist ja neile järgnevatest, ülesandest arusaamisele keskenduvatest küsimustest. Sedamööda oli vaatluse all terminiomaduste, ohvitseride sotsiaalsete näitajate ja terminihinnangute seos terminite standardijärgse mõistmisega. Valimi moodustas 174 maaväe ohvitseri, täidetud küsimustikest oli andmetöötuskõlblikke 164.

Uurimuse üks põhiteese on, et erialakeele arendamisel ja korrastamisel peab olema esmane erialane vajadus. Mainitu ei tähenda keele alatähtsustamist, vaid rõhutab asjaolu, et erialakeel on erialainimese esmane tööriist. Esmane küll, aga ikkagi tööriist: vahend, mis peab olema võimalikult tõhus. Seega tuleb termini sobilikkuse ja terminivariantide eristamisvajaduse üle otsustamisel lähtuma

eeskätt erialast. See tõdemus võib näida triviaalne, ent tegelikkuses ei arvestata sellega sugugi mitte alati. Terminoloogi töö algabki sealt, kus lõpevad mustvalged lahendused ja algavad erialainimeste erimeelsused.

Terminitöö ja (oskus)keelekorralduse seisukohast on olulisimaid järeldusi seik, et standard ehk tähenduse fikseerimine *ei taga* mõistmist. Ometi ei saa öeldust teha järeldusi standardi vajalikkuse kohta. Pigem kutsub see üles loobuma vaikivast eeldusest, et standardi olemasolul on kõrvaldatud ka mõistmisraskused. Mõisted, neid tähistavad terminid ja mõistepiirid on nähtused, mille varieerumisega tuleb erialasuhtluses arvestada – isegi juhul, kui on olemas standard. Erinevalt võidakse mõista ka termineid, mille suhtes valitseb veendumus, et neist saadakse ühtmoodi aru. Mainitu tähendab vastutuse nihkumist standardilt pädevatele, koostööle orienteeritud suhtlusosalistele. Huvitaval moel selgus ka, et isegi ala tippspetsialistid võivad oma ala termineist erinevalt aru saada. Seejuures ei pruugi erinevad arusaamad viidata kesisele väljaõppele, vaid väljaõppetausta erinevusele. Väitekirja tulemused osutavadki tõigale, et peamine terminimõistmist toetav faktor on sarnane teadmiste pagas. See hõlmab lisaks terminiteadlikkusele ka teadlikkust võimalusest, et ka eriala põhiterminitest võidakse erinevalt aru saada.

Väitekirja tulemused on rakendatavad sõjandusterminoloogia töörühma töös, ent neid saab üldistada teistelegi erialakeeltele. Peale keeleteoimetajate pakuvad need kindlasti huvi (oskus)keelekorraldajatele, terminoloogidele ja tõlkijatele. Töö rakenduslik väärtus on sama ilmne sõjanduses, eriti sõjaväelise juhtimise ja kaitseväelaste väljaõppega seotud valdkondades. Sel moel panustab kaitstud doktoritöö otseselt omakeelse sõjateaduse arendamisse.

Dokoritööga saab tutvuda internetiaadressil <http://dspace.ut.ee/>.

Merily Šmidti bakalaureusetöö „Suhtumine teksti autorisse keelevägede põhjal“

Merily Šmidti 2018. aastal Tartu Ülikoolis kaitstud bakalaureusetöös uuriti, kas ja millised keelevead eestikeelses tekstis kujundavad arvamust kirjutaja kohta. Eraldi tähelepanu pöörati soolisele aspektile: kas mehed ja naised suhtuvad eksimustesse erinevalt? Neile küsimustele vastuste leidmiseks koostati küsitlus, kus paluti 122 eesti emakeelega inimesel (neist 30 protsenti mehi) hinnata 12 ajalehekuulutuse autori hoolsust ja usaldusväarsust viiepalliskaalal. Kuulutustes oli täheortograafia-, trüki- ja tühikuvigu, iga veatüübi kohta neli lühikest teksti.

Tööst selgus, et vigadega tekste hinnatakse madalamate hinnetega kui samade tekstide keeleliselt korrektseid variante, millest järeldati, et keelevead mõjutavad autorist kujunevat muljet. Hoolsust peeti seejuures rohkem seotuks õigekeelsusega: usaldusväarsusele antud keskmised tulemused olid kõrgemad kui hoolsusele antud hinnangud.

Veatiüpe võrreldes selgus, et on vigu, mida peetakse teistest häirivamaks. Tühikuvead tundusid vastajatele täheortograafia- ja trükivigadest tühisemad, nende esinemine tekstis mõjutas arvamust teksti autorist kõige vähem. Täheortograafia- ja trükivigadega tekstidele antud hinnangutest ei saa kindlat järeldust teha, sest täheortograafiavigadega tekstid said trükivigadega võrreldes kokkuvõttes madalamad hinnangud, aga trükivigade kategooria vigadeta ja vigadega kuulutustele antud keskmiste hinnangute vahe oli suurem. Seega, peale madalamate hinnangute vigadega tekstide said täheortograafiavigade kategooria vigadeta tekstid samuti madalama hinnangu.

Bakalaureusetöö materjalis oli veaohlikke sõnu, mis mõjutasid keskmist hinnangut vähem kui teised. Näiteks kuulutus, kus uuritavad sõnad olid *grafiti* ja *garaažiboks*, häiris keskmistele hinnangutele tuginedes küsitletavaid vähem kui kuulutus, kus oli õigekirjareeglitest kõrvale kaldunud sõnade *dressid* ja *transport* puhul. Võimalik, et selge erinevus tuli sellest, et sõnu *dressid* ja *transport* kasutatakse väga palju ning õigekiri on inimestele meelde jäänud, aga *grafiti* kirjepilti mõjutab inglise keel.

Naiste ja meeste hinnangutes suuri erinevusi ei olnud, aga mehed olid kuulutusi tihti hinnanud kriitilisemalt kui naised. Tulemusi veatiübi tasemel vaadates selgus, et naised on suhtunud täheortograafiavigadesse meestest rangemalt, samas tühikuvead ei mõjutanud naisi teksti autori usaldusväärseuse hindamisel üldse.

Keeletoimetajate Liidu kroonika 2012–2018

Helika Mäekivi

2018. aasta suvel alustas keeleteoimetajate liit seitsmendat tegevusaastat. Esimeses aastaraamatus teeme tagasivaate tähtsamatele üritustele, mida nende aastate jooksul on peetud.

2012

11. juuli keeleteoimetajate liidu asutamine Tartus. Esimese juhatuse liikmed olid Reili Argus, Kadri Haljamaa, Maris Jõks, Katrin Kern, Urve Pirso, Egle Pullerits ja Kristel Ress. Esimeheks valiti Egle Pullerits. Koos asuti välja töötama liikmeavaldusi, arengukava, kodulehte, seminariplaane, jagati ülesanded ja otsiti kontakte.

2013

4. märts esimene toimetajaseminar Tallinnas. Käsitleti keeleteoimkonna otsust ajaloosündmuste õigekirja kohta. Esinejad: Reili Argus ja Krista Kerge.

31. mai teine toimetajaseminar „Andmebaaside ja keeleallikate kasutamine keeleteoimetaja töös“ Tallinnas. Esinejad: Peeter Päll, Maire Raadik ja Tuuli Rehema.

26. september liidu kaaskorraldatud selge keele konverents Tallinnas.

2014

7. veebruar keeleteoimetajate elukutsepäev Tartus. Esinejad: Annika Kilgi, Mihkel Mõisnik, Helen Kõrgesaar, Mari-Liis Müürsepp, Maarja Valk ja Jaanus Vaiksoo.

7. märts kolmas toimetajaseminar üritusenimetuste algustäheortograafia ja virtuaalüksuste nimetuste õigekirja kohta Tartus. Esinejad: Külli Habicht ja Urve Pirso. Seminarile järgnes üldkoosolek, kus võeti vastu logo ja eetikakoodeks.

9. august keeleteoimetajate liidu esimene suvepäev Soomaal. Esines suhtlemistreener-koolitaja Kaie Jõeveer, kes arutas osalistega, mida

Liidu esimesed suvepäevad toimusid augustis 2014. aastal Soomaa külastuskeskuses. Foto: Kaie Jõeveer.

peaks keeleteoimetamine suhtlemisest teadma, ja tehti väike matk. Oli rõõmus ja meeldiv koosviibimine.

2015

29. jaanuar neljas toimetajaseminar „Tähtsad pisiasjad“ Tallinnas. Esinejad: Martin Mileiko, Reili Argus ja Mai Valtna.
7. märts viies toimetajaseminar „85 aastat keeleteoimetaja ametit Eestis“ Tallinnas. Esinejad: Ants Haljamaa, Jan Kaus, Triinu Tamm, Krista Kaer ja Liina Lepsalu. Enne seminari oli üldkoosolek, kus valiti uus, viieliikmeline juhatus, kuhu kuulusid Reili Argus, Maris Jõks, Helika Mäekivi, Killu Paldrok ja Egle Pullerits. Juhatuse esimehena jätkas Egle Pullerits.
1. august keeleteoimetajate liidu teiste suvepäevade I osa Toosikannus. Toimus seiklusmäng, omavaheline keskustelu liidu eesmärkide teemal, saunaskäik ja tünnikümblus. Meeleolu oli lustlik ja rõõm kohtuda suur.
2. oktoober keeleteoimetajate liidu teiste suvepäevade II osa Tartus. Tiia Kõnnussaare juhtimisel peeti loovkirjutamise seminari.
17. oktoober kuues toimetajaseminar „Kuidas käia ümber ilukirjandusega“ Tartus. Esinejad: Kajar Pruul ja Triinu Pakk.

2016

3. märts Kutsekoda kinnitas keeleteoimetajate kutsestandardi.
18. märts seitsmes toimetajaseminar „Kogemus kõneleb“ Tartus. Esinejad: Heido Ots, Maire Raadik ja Krista Kerge. Pärast seminari toimus üldkoosolek, kus juhatuse liikme kohalt lahkuda soovinud Killu Paldroki asemele valiti Külli Pärtel. Koosolekul kõneldi esimest korda vajadusest korraldada keeleteoimetajate koormuse uuring.
- 30.–31. juuli kolmandad suvepäevad Olustveres. Toimusid keraamikakoda ja klaasikoda ning seminar, kus Reili Argus käsitles kutsestandardiga seotut ja tulevast keeleteoimetamise õpikut, Kristel Ress rääkis selge keele rühma tööst ja Helika Mäekivi lahkas osalejate tungival soovil peaaegu südaööni keeleteoimetajate korduma kippuvaid küsimusi. Hommikul toimus ekskursioon lossis ja selle ümbruses. Oli tore taaskohtumine.
11. november kaheksas toimetajaseminar tarbeteksti teemal Tallinnas. Esinejad: Tiina Alekõrs, Reili Argus ja Killu Paldrok. Esimest korda oli tulijaid nii palju, et auditooriumi tuli suurema vastu vahetada.

2017

19. aprill üheksas toimetajaseminar nimele teemal Tallinnas. Esinejad: Annika Hussar, Argo Mund ja Peeter Päll. Pärast seminari toimus üldkoosolek, kus võeti vastu uus arengukava.
- Juuli projekti Miljon+ raames osa algas Eesti vabariigi 100. aastapäeva ühiskingituse valmistamine. Liidu kingitus on 1000 keeleteoimetatud artiklit.
29. juuli neljandate suvepäevade I osa Peipsimaa külastuskeskuses. Käidi Peipsi ääres, läbiti teetseremoonia seesesupi ja sibulapirukatega, küünla tegemise ja kangatrüki õpituba ning Reili Arguse juhtimisel praktilise toimetamise töötuba, mis venis traditsiooniliselt oodatust tükk aega pikemaks. Ürituse lõpus tõdeti, kui hea on omasugustega koos olla.
8. september liidu kaaskorraldatud rahvusvaheline selge sõnumi konverents Tallinnas.
16. september neljandate suvepäevade II osa Tartus Eesti Rahva Muuseumis. Raamatupidaja Katri Randviir kõneles ettevõtlusest ja Ann Siimani juhtimisel toimetati Vikipeedia tekste. Seejärel toimus ekskursioon muuseumis.
24. november juubelihõnguline kümnes toimetajaseminar „Kuidas tõlget toimetada?“ Tartus. Huviliste arv oli taas nii suur, et peahoone

Tagasisõidul liidu suvepäevadelt Naissaarel 8. juulil 2018.

- asemel korraldasime seminari AHHA keskus. Esinejad: Marika Borovikova, Helika Mäekivi, Katrin Kern.
- Sügis algas keeleteimetajate koormuse uuring, mille eesmärk on selgitada välja toimetamistöö tahud, koormus ja hind.
1. detsember algasid esimesed Vikipeedia keeleteimetamistalgud.

2018

14. aprill üheteistkümnes toimetajaseminar. Esinejad: Maire Raadik, Riina Reinsalu, Ann Siiman. Parimad keeleteimetamistalgulised said kätte auhinnad. Pärast seminari toimus üldkoosolek, kus valiti uus juhatus, mille liikmed on Reili Argus, Egle Heinsar (Pulle-rits), Helika Mäekivi, Külli Pärtel ja Riina Reinsalu.
26. aprill keeleteimetajate liit sai kutse andja õigused.
- 7.–8. juuli viiendad suvepäevad Naissaarel. Osaleti veoautomatkal, Külli Pärteli juhtimisel peeti seminar koormusuuringu teemal, õhtul käidi teatris ja saunas. Järgmisel hommikul peeti avatud koosolek, kus kõik said koormusuuringu teemal arvamust avaldada ja teha ettepanekuid. Oli lõbus, päikeseline ja sisukas kohtumine.
5. oktoober kaheteistkümnes toimetajaseminar teaduskeele teemal Tartus. Esinejad: Tiit Hennoste, Peep Nemvalts ja Riina Reinsalu.

Toimetajaauhind

Egle Heinsar

Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna eesmärk on juhtida tähelepanu toimetaja olulisele panusele ilukirjandusliku või filosoofilise teksti keelisel ja sisulisel õnnestumisel ning tõsta esile teenekaid toimetajaid. Auhind eraldatakse pikaajalise, viljaka ja tähelepanuväärse toimetamistöö eest. Ettevõtmise eestvedajad on Eesti Kirjanike Liit ja Eesti Keeletoimetajate Liit, kes panevad igal aastal välja ka žürii liikmed. 2000eurose auhinna väljaandmist toetab Kultuurkapital. Tavaks on saanud, et auhind antakse pidulikult kätte rahvusvahelisel tõlkijate päeval 30. septembril.

Esimene Edvin ja Lembe Hiedeli nimeline toimetajaauhind anti üle 2015. aastal, selle pälvis Maiga Varik. 2016. aastal oli laureaat Triin Kaalep, 2017. aastal Anu Saluäär-Kall, 2018. aastal Linda Tinnu Targo.

Maiga Varik

2015. aastal valis žürii koosseisus Triinu Tamm (esimees), Kristiina Ross, Katrin Kern ja Kadri Rahusaar kuue kandidaadi seast esimeseks laureaadiks Maiga Variku.

Maiga Varik on toimetanud ja toimetab ka praegu nii tõlkeid kui ka algupäraseid teoseid, ta on töötanud 1962–1999 kirjastuse Eesti Raamat tõlkeilukirjanduse osakonnas ja aastast 1999 ajakirja Looming keeleteimetajana.

Triin Kaalep

Seitsme kandidaadi seast valiti 2016. aasta toimetajaauhinna laureaadiks ajakirja Akadeemia keeleteimetaja Triin Kaalep. Žüriisse kuulusid seekord Jan Kaus, Kaia Sisask, Katrin Kern ja žürii esimees Egle Heinsar.

Triin Kaalep on Akadeemiat keeleteimetanud selle esimesest numbrist 1989. aastal. Lisaks on ta toimetanud keele- ja stiilitundlikult suurel hulgal teaduslikke ja filosoofilisi tekste ning ilukirjandust, nii algupärast eesti kirjandust kui ka tõlketekste. Ta on andnud väga suure panuse terve uue põlvkonna eesti haritlaste kasvatamisel. Oma tööga on ta kujundanud kõikide teadusvaldkondade stiili ja olnud asendamatu nõuandja eesti filosoofiakeele keerulises arendamises.

Toimetajaauhinna laureaat Linda Targo auhinna kätteandjate Egle Heinsari ja Varraku peatoimetaja Krista Kaeraga 4. oktoobril 2018 Varraku toimetuses.

Anu Saluäär-Kall

2017. aastal pälvis auhinna Loomingu Raamatukogu toimetaja Anu Saluäär-Kall pikaagese väljapaistva ja mitmekülgse toimetamistöö eest. Seekord kuulusid žüriisse Siiri Ombler, Sirje Ratso, Leena Tomasberg ja žürii esimees Ilona Kivirähk, kes pidid valiku tegema kuue kandidaadi seast.

Anu Saluäär-Kall on toimetanud Loomingu Raamatukogu sarja, aga teinud ka muud toimetamistööd. Ta on olnud hinnatud nõuandja ja keeleline abimees eesti keeles kirjutavatele autoritele ja kogenud tõlkijatele, samuti on ta olnud alustavate tõlkijate väljaõpetaja, suunaja ja kriitik.

Linda Tinnu Targo

Žürii koosseisus Katrin Kern (esimees), Maiga Varik, Eva Kolli ja Kairi Tamuri valis 2018. aasta toimetajaauhinna laureaadiks Linda Tinnu Targo.

Linda Targo asus keeleteoimetajana tööle 1958. aastal kirjastuses Eesti Raamat, pärast pensionile jäämist on ta jätkanud tegutsemist vabakutselisena. Eraldi väärib väljatoomist tema järjepidev ja sisukas töö noorte tõlkijatega. Tema toimetatud teoste seas on ka palju klassikaks kujunenud lasteraamatuid, mille heakeelsus on raamatusõprade uute põlvkondade üleskasvatamise seisukohast ülioluline.

Punasest pastakast kodukontorini

Helen Kõrgesaar

liidu tegevliige

„Et kõik ausalt ära rääkida, pean ma alustama sellest, kuidas ...“

Oeh, jälle see kohutav kliše! No kuidas nad ometi ei taipu, et on olemas ka teisi võimalusi, millega oma heietus sisse juhatada. Ja kas on üldse vaja juhatada? Võib ju lihtsalt prõmdi! sisse sõita ja ongi algus tehtud! Proovime ...

Sellest päevast alates ei saanud ta enam ühtki kirja. Alles hiljem, meiliajastul, olid sõbrad taas nõus talle kirjutama.

Veidi dramaatiline ju sai, aga see-eest puhas tõde.

Kujunemine keeleteimetajaks

Minu keeleteimetaja karjäär sai alguse ehk mu kümnenda eluaasta paiku. Olin juba kooliminekest saati kõik oma suved laagrites veetnud ja kogunenud oli üksjagu sõpru, kes ei elanud Tallinnas, kuid tundusid olevat piisavalt toredad, et nendega kirja teel ühendust pidada. Kirju tuli Saaremaalt ja Pärnust, Haapsalust, Illukalt, Valgast ... tuli hoolega järke pidada, mis jutud kellega parajasti pooleli olid.

Umbes sel ajal sai mulle harjumuseks haarata iga kord, kui uus ümbrik postkasti potsatas, punane pastakas, parandada esmalt ära kirjasõbra vead ja süveneda alles siis teksti sisusse. Kuidagi läks see info levima ja ühtäkki teatas nii mõnigi, et ei julge mulle enam kirjutada, ma ju panen kohe kahe. Jaah ... tuli end tagasi tõmmata.

Aastaid hiljem tundus mõistagi täiesti loogiline valik minna ülikooli ja õppida õpetajaks – siis saab ju päevast päeva, punane pastakas peos, kellelegi tema vigu nina alla hõõruda. Esmakursuslasena tuli mul asendada oma vana (jah, eakat) eesti keele ja kirjanduse õpetajat ning juhendatud tunnid kukkusid samuti toredasti välja, kuid tõeliselt õnnelikuna tundsin end siis, kui pidin bakalaureusetaseme seminaritöö tarvis parandama sadu etteütlosti. Täielik idüll: mõnus talvehommik, tass kuuma kohvi näpus, tuli vuhiseb pliidi all ja mina, punane pastakas käes, teen keelt korda. Umbes sel ajal saabus ka mõistmine, et vaid seda osa õpetajatööst ma naudingi.

Pärast kolmanda lapse sündi leidsin, et nii mõnusa rahuliku lapse kõrvalt oleks lausa lust mingit keeletööd nokkida. Kuidagi olid minuni jõudnud üksikud toimetamispakkumised ja ühel hetkel otsustasin asja tõsisemalt ette võtta.

Kirjutasin valmis toredad enesetutvustused, lisasin viited neile vähestele toimetatud ja ilmunud raamatutele, mille tiitlipöördel uhkeldas minu nimi, ja saatsin tutvustused laiali vahest kümnesse-kaheteistkümnesse kirjastusse. Viis-kuus neist saatis mulle proovitöö, kolme-neljaga jäime pikemalt suhtlema ja koos töötama. Selleks ajaks, kui ülikooli esimene aste läbi sai, olin toimetanud juba paar-kümmend raamatut.

See fakt otsustas ka dilemma magistrantuuri eriala valikul: kas keeleteoimetajaks või õpetajaks? Otsustasin viimase kasuks, kalkuleerides, et eesti keele ja kirjanduse õpetaja peaks olema piisavalt pädev, et keelt toimetada, aga keeleteoimetajast üleöö õpetajat ei saa – niisiis oleks igati mõistlik pigem õpetajadiplomit tagataskus kanda. Siiski oli enamik mu vaba-, valik-, kõrval- ja lisaaineid seotud keele, selle toimetamise ja analüüsiga, mis mingil kummalisel moel juhtis mu lõpuks keeleteaduse doktoriõppesse.

Areng keeleteoimetajana

Ei saa tõesti öelda, et see oleks olnud nii lihtne, et võtad aga pliiatsi ja kohvi ja hakkad kriipse ja nooli tõmbama ja oledki kohe keeleteoimetaja valmis. Nagu ilmselt paljud teised, palvetan ka mina igal õhtul, et mitte keegi ei avaks mitte kunagi neid kümnet-kahtkümnet esimest raamatut. Ega ka mõnda hilisemat, mis on lihtsalt kohutavalt viltu läinud. Jah, hoian hinge kinni, et ei avataks, aga kui keegi kusagil mõnda neist aia taha läinud esiklastest mainib, tuleb ikka heldimuspisar silmanurka: see on MINU raamat ... Eks lapsed jää ju ikka lasteks, ka siis, kui nad täiuslikud ei ole.

Nendest esimestest katsetustest praeguste lobelugemisteni on mind aidanud aga hulk põhimõtteid, mida olen püüdnud järgida, ja nii kui lohakaks olen läinud, on tagajärjed kohe valusalt kätte maksnud. Olgu need põhimõtted siinkohal märksõnadena esitatud, ehk on kellelgi neist abi.

- **Õpi**

Klišee või mitte, aga inimene tõesti õpib kogu elu. Vabalt võid alles oma kümnenadal keeleteoimetaja-aastal teada saada, et sõnu *silmanähtav* ja *rätsepaiste* kirjutatakse just nimelt niimoodi. Või et lühendit CV ei olegi vaja kursiivi tõsta (kuigi oled seda siiani järjepidevalt teinud).

- **Kahtle**

Kui palju ma olen pidanud end välja vabandama lausega „Mul ei tekkinud isegi kahtlust, et ...“ Kahelda tuleb alati. Kahelda tuleb kõiges. Ühel hetkel hakkad küll ka iseenda mõistuses kahtlema, aga seegi on täiesti normaalne ja sünnitab hulga imetoremaid filosoferimisteesmasid kolleegide-filoloogide seltsis (hmm, mis sa arvad, kas *rebane* peaks olema omadussõna? Noh, et kui *reba* tuleb Mere järgi päikesest (*rebu*), siis rebane = rebune = nagu munaga koos, munane, üks ole?).

• **Kolleegid-filoloogid**

Ei, nad ei ole tegelikult konkurendid – santi ja vigast või lihtsalt toimetamist vajavat keelt on ümberringi nii palju, et tööd jätkub kõigile. Ütleb ju tuntud keeleteimetajate vanasõnagi, et hoia oma sõbrad ligid ja oma filoloogidest kolleegid veel ligemal. Mis võiks olla toredam sellest, kui pühapäeva õhtul kell 20.47 helistab sulle su keeleteimetajast kaaskannataja ning küsib SINU nõu, kuna just SINA oled selles valdkonnas nii pädev, SINUL on see kõik alati nii selge ja SINA oskad seda alati nii hästi seletada? Mitte miski. Õige, pühendunud keeleteimetaja puhkeb selle peale õide, tema põsed löövad roosatama, ta unustab kõik pooleliolevad tegevused, jätab toidu pliidile kõrbema või lapse tunniks ajaks söögitooli igavlema ning kaevub ennastunustavalt keele sügavaimatesse soppidesse. Hea, kui sul on mõni niisugune kolleeg-filoloog, kelle poole pöörduda, kui tuleb ette olukord, kus lause sinu tekstis ei allu ühelegi käsiraamatunäitele (jah, see võib tõesti nii olla!).

• **Distsipliin**

Väga oluline märksõna. Olen üldiselt krooniline hilineja, aga oma toimetamistöödega olen õppinud tähtaegadest kinni pidama. 15 magamata ööd pole mingi haruldus, kui olen oma võimeid üle hinnanud, krabanud kokku kõik saadaolevad toimetamistööd või oma aega kehvasti planeerinud. Kas või nui neljaks või ninast veri väljas, aga kui kokkulepe on, et täna, siis täna saab see ka valmis. Mulle meenub vahest kaks juhtu, kus olen pidanud tellijalt juba varem lisaiega paluma. Jah, mõistagi oleks ma märksa õnnelikum, kui sama põhimõtte järgi elaks ja hingaks ka kirjastused, ja minu lugupidamine neile, kes seda tõesti ka teevad.

• **Lahtilaskmine**

Ei, mitte vallandamine, lihtsalt oskus mõnes olukorras käega lüüa ja järele anda. Mäletan, et noore ja tulise toimetajana raiusin sageli oma õigust ega olnud valmis kompromissile minema, nüüd aga püüan mõistev olla, kui ajakirja peatoimetaja ütleb, et reklaamide õigekeel ei kuulu meie pädevusse, või kui veebiarendaja selgitab, et tehnilistel põhjustel ei saa veebitekstides kasutada just neid „õigeid“ jutumärke, mida mina kasutada tahan. Ajakirjanikutöö on aga õpetanud, et kui tuleb lühendada, siis tuleb lühendada, ja teha seda mõõdutundetult. On olukordi, kus keeleteimetaja „tõde ja õigus“ ei loe.

• **Enesekindlus**

Eriti oluline oskus siis, kui satud silm silma ja hammas hamba vastu tõlkijaga, kes on veendunud, et „eesti keeles ei kasutata nii palju minevikuvorme, lihtminevikust piisab küll“, või imestab, „miks ei võiks kahe otsekõne vahele jäävat saatelauset eraldada näiteks mõttekriipsudega?“. Samuti on esinenud olukordi, kus keeleteimetaja enesekindlust õõnestab autor, väites, et tegemist on tema teosega. Tihti on selliste väidete ja selgituste peamine argument (kohe „mina arvan,

et ...“ järel) „aga üks teine keeleteoimetaja ütles mulle, et ...“ Siin tuleb kindlasti mõista, et tegemist on ilmselge manipulatsiooniga, katsega mind rivist välja lüüa ja oma pädevuses kahtlema panna. Minuga need nõksud juba läbi ei lähe! Kui sa kirjutad ajast enne Põhjasõda ning su tegelased siirduvad pealinna, siis lähevad nad sul Revalisse, mitte Revelli, ole sa autor või tõlkija.

- **Mõistmatus**

Puutud sellega kokku pea igal sammul.

„Mis tööd sa teed?“

„Ma olen keeleteoimetaja.“

„Aaa, tõlgid, jah?“

Või sama inimene aasta hiljem:

„Kuule, kas sa ikka veel selle tõlkimisega tegeled?“

„???“

Või siis:

„Halloo! Kuule, ma tulen sulle tunnikeseks külla. Joome ühe kohvi ja ...“

„Eem ... tead, mul on tegelt töö praegu pooleli ja ...“

„A sa oled ju niikuinii kodus ... ma ikka tulen läbi.“

„Noooh ... selles mõttes, et ... ma olen kodus küll, aga ma töötan praegu. Mul on see tähtaeg, tead ...“

„Pole hullu, pärast teed edasi!“

Nad ei hakka kunagi aru saama, mida sa teed. Ja nad ei hakka kunagi mõistma, et ka see on töö. Ja nad ei saa aru, et see töö on tähtis ja oluline, et see väsitab, et selle eest makstakse raha, et see on tegelikult nii keeruline, et igaüks sellega toime ei tule jne. Ma olen ammu loobunud seda kõike selgitamast ja leppinud mõttega, et igaüks ei peagi aru saama, mis tööd ma teen. See loob mulle väikest viisi illusiooni, et elan natuke nagu varjatud elu, nagu spioon või nii, toimetan pimeduse varjus oma musti tegusid ja ainult vähestel privilegeeritud tegelastel (nt pereliikmed ja üksikud, keskmisest arukamad sõbrad) õnnestub mu eluviisist sotti saada.

- **Eksimine**

Jep. See on inimlik. Nii inimlik, et kui see nii pagana piinlik ei oleks, siis võiks sellega ju lausa leppidagi. Aga piinlik see on, sinna pole midagi parata. Piinlik oli näiteks see kord, kui pidin lugema korrektuuri kokaraamatule, mille keegi teine oli juba (käsitsi) toimetanud. Tekst oli sinise-punasekirju, meeletult parandusi, meeletult ümbertõsteid ja mahatõmbamisi ... Ma ei tea siiani, mis juhtus, kas läks trükki vale fail või jäid parandused sisse viimata või juhtus midagi kolmandat, aga trükist ilmunud raamatus vaheldusid puned oreganodega jne, nagu

seada oleks toimetanud sügavas joobes inimene. Märkus iseendale: edaspidi loed korrektuuri tekstile, mille ise oled toimetanud.

Ja piinlik oli see kord, kui ühe võrdlemisi olulise raamatu trükkimineku järel saatis autor mulle edasi ühe emakeeleõpetaja kirja, kes oli püüdlikult üles märkinud kõik raamatus esinenud vead, enamasti tähevahetused. Tegelikult ei olnudki neid nii palju, keskmiselt üks 20 lehekülje kohta, kuid mõni neist esines inimese nimes, mõni aga tekitas nii tobeda või naljaka sõna, et vaju või häbi pärast ma alla. Suurima õppetunni siin sain ma aga autorilt, kes jäi rahulikuks ja ütles: „Ära nüüd muretse, ma ei saanud sulle seda kirja edasi selleks, et näpuga näidata, vaid selleks, et me saaksime need vead kordustrukis ära parandada. Ja kas sa oleksid nüüd valmis alustama minu järgmise raamatu toimetamist?“

Taas – ma ei tea siiani, milles asi oli. Võib-olla jäi kujundajal osa parandusi kahe silma vahele, võib-olla läksin ise liiga enesekindlaks ja muutusin hooletuks ... see polegi oluline. Vigu tuleb ikka ette ja keeleteoimetaja võib lihtsalt õnne tänada, et ta pole piloot või ajukirurg.

• Keskkond

Jah, viimane, kuid mitte väheoluline. Olen töötanud suurema osa ajast kodukontoris. Mulle meeldib nii! Ka oma põhitöö püüan sättida nii, et asjad, mis nõuavad rohkem süvenemist, teen ära kodus, üksinda ja omaette. Ma ei saa öelda, et mind segaks teised inimesed või müra (olen suurema osa oma toimetamistööid teinud kolme poja jagelemise ja nägelemise taustal), mulle lihtsalt meeldib kodus olla. Ma ei saa ka öelda, et ma ei armastaks seltskonda, ei hindaks kolleege või ei salliks kontorit. Vastupidi – just suurepärase kontori, mõnus õhkkond ja lähedad kolleegid on need, mis mind mu töö külge on naelutanud, aga süveneda tahan ma siiski kodus.

Lõpetuseks

Töö keeleteoimetajana on õpetanud mulle nii mõndagi töö kohta üldiselt. Ma oskan oma aega planeerida, hindan vabadust, mobiilsust, paindlikkust ja võimalusi, mida niisugune töövorm mulle pakub, ning püüan neid töövõtteid ka oma põhitöö juures rakendada. Ma tõepoolest naudin niisuguseid kodukontoripäevi, mil ei pea isegi voodist tõusma, saan istuda, läppar kõhu peal, teki all ja toimetada keelt või teha muid kodustegemise asju.

Ma pole kindel, kas suudaksin teha tööd, mis seaks piirid mu vabadusele, nõuaks üheksast viieni kindlalt toolil istumist või mida ei saaks teha kaugtööna. Olen keelt toimetanud (küll pigem ajakirja- ja ajaleheartikleid, aga ka raamatuid) nii Eestis puhates kui ka välismaal lähetusel või puhkusel ning näidanud samasugust töökultuuri ka oma põhitöökojal. Tänu keeleteoimetajana omandatud distsipliinile ja heale ajaplaneerimise oskusele on mul taskus tööandjalt saadud luba pakkida kohvrid ja lennata juba õige pea kaheksaks kuuks suure lombi taha kaugtööd tegema. Raamatud tulevad minuga mõistagi kaasa!

